

Marja Suokas

”Se vaatii oman aikansa tottua vieraaseen”

Huostaan otetun lapsen kotiutuminen sijaisäitien näkökulmasta

Opinnäytetyö

Kevät 2014

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelma

Opinnäytetyön tiivistelmä

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi AMK

Tekijä: Marja Suokas

Työn nimi: "Se vaatii oman aikansa tottua vieraaseen" Huostaan otetun lapsen kotiutuminen sijaisäitien näkökulmasta

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 64

Liitteiden lukumäärä:1

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, sillä huostaanotot ovat yhä lisääntyneet ja perhehoidosta on tullut huostaan otetun lapsen ensisijainen sijoituspaikka. Sijaisperheiden onkin tärkeä tietää lapsen kotiutumiseen vaikuttavista tekijöistä osatakseen yhä paremmin tehdä haasteellista työtään.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia huostaan otettujen lasten kotiutumisen kokemuksia sijaisperheeseen. Kotiutuminen uuteen perheeseen voi olla sijoitetulle lapselle haasteellista. Tutkinkin työssäni, pystytäänkö lapsen kanssa käsittelemään huostaanottoa. Lisäksi etsin tietoa, mitkä tekijät helpottavat lapsen kotiutumista ja mitkä taas voivat vaikeuttaa sitä.

Tutkimus oli laadullinen ja menetelmänä käytin teemahaastattelua. Tutkimukseeni osallistui yhdeksän sijaisäitiä eri puolelta Suomea. Haastattelin heitä erilaisissa vapaamuotoisissa kokoontumisissa kesän 2013 aikana.

Tutkimuksessa selvisi, että sijaisperheessä kyetään käsittelemään huostaanottoa, mutta siihen kuluu aikaa. Huostaanoton puheeksiotto näyttikin olevan vahva merkki lapsen kotiutumisprosessissa. Lapsen kokema turvallisuus, sijaissisaruus, perheen hyväksyvä asenne sekä avoimuus olivat sijaisäitien mielestä vahvoja kotiuttajia. Myös sukulaissijoitus, lapsen hyvä suhde biologisiin vanhempiin, läsnä oleva sijaisisä ja lapsen kaveruussuhteet tulivat esiin lasta kotiuttavina tekijöinä. Lapsen lojaalius ja moniongelmallisuus, väärät oletukset sijaisvanhemmuudesta, liian nopealla aikataululla tapahtunut sijoitus sekä erilaisuuden tunne olivat keskeisiä kotiutumista vaikeuttavia tekijöitä.

Asiasanat; lastensuojelu, huostaanotto, perhehoito, sijaisäiti

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Services (AMK)

Author/s: Marja Suokas

Title of thesis: "It takes time to get used to foreign issues" Adaptation of a custody-taken child from the surrogate mother's point of view

Supervisor(s): Päivi Rinne

Year: 2014

Number of pages: 64

Number of appendices:1

This thesis is topical because the amount of custodies is increasing and family-type care has become the primary station for children who have been taken into custody. It is important for surrogate families to have knowledge of the factors affecting settling down in order to do their work.

My research is qualitative, and the method I used is theme interview. I interviewed nine different surrogate mothers around Finland in summer 2013. The purpose of this thesis is to examine the experiences of family-type care homes. Settling down in a new family can be difficult for a custody-taken child. I studied the possibilities of handling the custody with the child in a constructive way.

The results of the research are that custodies can be handled in surrogate families, but it takes time. The factors that make adaptation easier are open discussion, security, and an approving attitude. Also placing a child into a relative's home, having good relations to biological parents, a present surrogate father and large amount of friends simplify the adaptation. Factors that make adaptation more difficult are children's loyalty to their own parents, false assumptions about surrogate parenthood and too rapid schedule on the whole process.

Keywords: child protection, custody, family care, surrogate mother

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1. JOHDANTO.....	6
2. LASTENSUOJELUN MONET KASVOT	8
2.1 Lapsen etu ja oikeudet.....	8
2.2 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu.....	9
2.3 Lainsäädäntö lastensuojelussa.....	10
2.4 Huostaanotto	11
3. SIJAISHUOLLON ROOLI HUOSTAANOTETUN LAPSEN ELÄMÄSSÄ.....	13
3.1 Mitä sijaishuollolla tarkoitetaan?	13
3.2 Perhehoidon maailma.....	14
3.3 Kuka voi olla perhehoitaja?.....	15
3.4 PRIDE-valmennus	16
3.5 Lapsen tutustuminen uuteen perheeseen.....	18
4. HUOSTAAN OTETUN LAPSEN KOTIUTUMINEN SIJAISPERHEESEEN	19
4.1 Lapsen kiintymyssuhde	19
4.2. Huostaanoton käsittely lapsen kanssa.....	20
4.3 Myönteisiä tekijöitä huostaan otetun lapsen kotiutumisessa.....	21
4.4 Kielteisiä tekijöitä huostaan otetun lapsen kotiutumisessa	25

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	28
5.1 Tutkimusaiheen valinta ja pääkysymykset	28
5.2 Tutkimusmenetelmä	29
5.3 Tutkimuksen toteutus.....	31
5.4 Tutkimusaineiston analysointi	32
5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	33
6. TUTKIMUSTULOKSET	35
6.1 Huostaanotto puheeksi	35
6.2 Kotiutumista helpottavia tekijöitä.....	37
6.3 Kotiutumista vaikeuttavia tekijöitä	46
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	51
8. POHDINTA	55
LÄHTEET	56
LIITTEET	62

1. JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on huostaan otetun lapsen kotiutuminen sijaisperheeseen. Tarkastelen lasten kotiutumista ja kokemuksia sijaisäitien näkökulmasta katsottuna. Mielestäni sijaisäidin näkökulma on ajankohtainen, sillä perhehoito on tänä päivänä sijaishuollon ensisijainen vaihtoehto sijoitetuille lapsille ja nuorille.

Viimeiset vuosikymmenet ovat tuoneet tullessaan erilaisia muutoksia lapsiperheiden elämään. Uusien mahdollisuuksien myötä myös epävarmuus, haasteet ja riskitekijät ovat kasvaneet. Perinteinen perhemalli on muuttunut monimutkaisemmaksi, uusioperheet ja yksinhuoltajaperheet ovat lisääntyneet sekä perheiden yhteisöllisyys vähentynyt ratkaisevasti. Muuttoliikkeen myötä perheillä ei välttämättä ole enää sukulaisten muodostamaa tärkeää turvaverkkoa ympärillään. Myös vanhempien erilaiset ongelmat, kuten päihteiden käyttö, väkivaltaisuus, työttömyys tai vanhempien välinpitämättömyys heijastuvat negatiivisesti lapsen elämään.

Lastensuojelutyöhön kuuluu monia erilaisia palveluita ja toimenpiteitä ehkäisevää lastensuojelusta avohuollon tukitoimiin. Jos nämä eivät kohenna perheen elämäntilannetta, joudutaan tekemään huostaanotto, joka on viimesijaisin lastensuojelun toimenpide. Tutkimus on mielestäni ajankohtainen, sillä huostaanottojen määrä on kasvanut tasaisesti viime vuosina. Tutkimukseni käsittelee siis huostaanoton keskelle joutuneita lapsia, heidän tuntemuksiaan ja kokemuksiaan.

Huostaanotolla tarkoitetaan lastensuojelun toimenpidettä, jossa sosiaaliviranomaiset joutuvat ottamaan vastuun lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta, jos lapsen vanhemmat eivät pysty sitä hänelle avohuollon tukitoimenpiteistä huolimatta tarjoamaan. Se on voimakasta puuttumista lapsen ja perheen itsemääräämisoikeuteen viranomaistaholta. Huostaanotto onkin lastensuojelutyön viimeisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. (Taskinen 2010, 84 - 85.)

Huostaanotto on aina rankka, lapsen elämää mullistava muutos. Sen myötä elämään astuvat uusi asuinpaikka, uudet kasvattajat, uudet kaverit, toisenlaiset säännöt ja rutiinit. Lapsi joutuu sopeutumaan kokonaan uuteen elämänvaiheeseen. Lapsi ei välttämättä haluaisi muuttaa uuteen paikkaan, kodin kehuista olosuhteista huolimatta. Selviytyäkseen kaikesta tästä lapsi tarvitsee tukea ja apua.

Haluankin tutkimukseni avulla selvittää muun muassa sen, miten sijaishäidit ovat käsitelleet huostaanottoa lapsen kanssa.

Lapsen huostaanotto ja perhesijoitus ovat tutkimusaiheina ajankohtaisia. Omakohmainen sijaishäitiys herätti haluni selvittää ja tutkia, mitkä tekijät ovat erityisesti auttaneet sijoitettuja lapsia kotiutumaan sijaisperheeseen. Tutkimuksessani käsitellään myös kotiutumista haittaavia tekijöitä. On aiheellista saada mahdollisimman paljon tutkittua tietoa huostaanoton ja perhehoidon vaikutuksista lapsen elämässä, sillä sitä kautta voi kehittää osaamistani ja ymmärrystäni lastensuojelutyössä. Pystyn myös itse hyödyntämään saatua tutkimustietoa ja saadun tiedon perusteella tekemään entistä enemmän järkevämpiä, lasta suojaavia ratkaisuja ja toimenpiteitä.

Opinnäytetyön alussa käsitelen yleisesti lastensuojelua, huostaanottoa, sijaishuoltoa, perhehoitoa ja aikaisempia tutkimuksia kotiutumiseen liittyen. Sen jälkeen kerroin, miten etenin tutkimustyössäni sekä tutkimusmenetelmästäni ja saaduista tutkimustuloksista. Työn lopussa ovat johtopäätökset ja pohdinta.

2. LASTENSUOJELUN MONET KASVOT

2.1 Lapsen etu ja oikeudet

Lastensuojelun tulee aina olla lapsikeskeistä ja perhelähtöistä, jonka lähtökohtana ovat lapsen etu ja oikeudet. Lastensuojelu on hyvin monimuotoista, sillä avuntarve ja tilanteet vaihtelevat suuresti. Lastensuojeluntarve voi olla tilapäistä ja ohimenevää, mutta se voi myös kestää koko lapsuuden ajan. (Bardy 2009, 42.) Lapsella on yksilölliset oikeudet lapsesta lähtien, joten lasten edut ja oikeudet tulee huomioida lastensuojeluprosessin jokaisessa vaiheessa. (Saastamoinen 2010, 1).

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus (20.11.1989) antoi kansainvälisen hyväksynnän sille, että jokaiselle lapselle täytyy taata heille kuuluvat perusoikeudet eli terveys, koulutus, tasa-arvo ja turva. Sopimuksessa sanotaan myös, että lapsella on oikeus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen, oikeuteen osallistua, leikkiä, käydä koulua, saada kaikkinaista suojelua ja huolenpitoa. Näiden oikeuksien pitäisi toteutua kaikkien lasten kohdalla kaikkialla maailmassa. (Suomen Unicef ry, [viitattu 21.10.2013]). Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle riippumatta ihmisen omasta käytöksestä tai toiminnasta. Lapsen oikeuksista on huolehdittava kaikissa häntä koskevissa, arkisissakin asioissa (Arki, arvot, elämä, etiikka 2010, 5).

Lasten monin tavoin ilmenevä pahoinvointi on viime vuosina puhuttanut suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaatimukset sosiaalisen tuen lisäämisestä ovat aiheellisia. (Määttä 2007, 7.) Jokainen lasta koskeva päätös tai ratkaisu pitää perustella lapsen näkökulmasta. Jos esimerkiksi vanhemmat eivät jostain syystä pysty hoitamaan lastaan, yhteiskunnan velvollisuus on puuttua perheen tilanteeseen ja turvata lapsen kaikinainen hyvinvointi. Sijaishuollossa olevien lasten aseman turvaaminen lapsen edun mukaisella tavalla onkin yhteiskunnan erityisessä suojelussa. Lapsen ja vanhemman edun ollessa ristiriidassa keskenään, asia on ratkaistava lapsen edun hyväksi. (Sosiaaliportti.fi. [viitattu 27.1.2014].)

Lapsen edun mukaista on, että vanhemmat voivat ovat prosessissa mukana omien kykyjensä mukaan, olivatpa he millaisia vanhempia hyvänsä. Perheen oma valinta on se, haluavatko he lähteä mukaan yhteistyöhön lastensuojelutilanteessa,

mutta viranomaisten on kannustettava heitä siihen. (Stenlund 2007, 5.) On tärkeää tunnistaa ja puuttua perheen ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Varhaisella puuttumisella pyritään turvaamaan lapsen hyvinvointi, ehkäisemään perheen ongelmien muuttuminen pysyväksi sekä ehkäisemään viranomaisten tarvetta puuttua perheen elämään. (Artaraz, Thurston & Davies 2007, 313.)

2.2 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto.(L12.2.2010/88.) Lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. (Taskinen 2010, 69).

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on antaa lapselle myönteisen kehityksen tukea ensisijaisesti kotiin päin eli päätavoitteena on vanhemmuuden tukeminen lapsen kasvatuksessa. (Taskinen 2010, 69.) THL:n tilastoraportin (30/2013) mukaan lastensuojelun avohuollon asiakkaina vuonna 2012 oli noin 87 000 lasta ja nuorta.

Lastensuojeluasiala tulee vireille kunnan sosiaalitoimessa hakemuksen perusteella, tai kun lastensuojelun työntekijä on vastaanottanut pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Tämä pätee myös silloin, kun lapsesta on tehty lastensuojeluilmoitus, tai jos lastensuojelun työntekijä on saanut jostain tietää, että joku lapsi on mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin vuonna 2012 yhteensä noin 103 000. Määrä lisääntyi edellis- vuodesta 6,7 % eli noin 6 500. Lastensuojeluilmoitukset kohdistuivat selkeästi enemmän kolmetoista vuotta täyttäneisiin lapsiin. (Tilastoraportti 30/2013.)

Kiireellinen lastensuojeluntarve on arvioitava välittömästi, ja tämän lisäksi sosiaalityöntekijän on viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä lastensuojeluasiala vireille tulosta ratkaistava, onko sen johdosta ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvittämiseen. Lastensuojelun sosiaalitoimen asiakkuus alkaa siitä, kun ryhdytään kiireelli-

siin lastensuojelutoimenpiteisiin tai on tehty päätös lastensuojelutarpeen selvityksen tekemisestä. (Tilastoraportti 30/2013.)

Lapsi tarvitsee sellaisen kodin, jossa hänen on turvallista kasvaa ja kehittyä. Jos vanhempien on vaikea taata lapselle riittävää hyvinvointia, lastensuojelun tehtävänä on tukea lapsia ja vanhempia. Jossain tapauksessa lapsi voidaan joutua sijoittamaan kodin ulkopuolelle laitostai perhehoitoon. (Hakkarainen, Kuukkanen & Piispanen 2012, 6.)

2.3 Lainsäädäntö lastensuojelussa

Lait kulkevat koko ajan lastensuojelutyön rinnalla. Lakien antamat määräykset ja säädökset sanelevat lastensuojelutyötä. Lakia täytyy osata soveltaa käytännön työssä aina ja kaikkialla lapsen parhaaksi. Esimerkkeinä monista lasta suojaavista laeista ovat lastensuojelulaki ja perustuslaki, jotka molemmat antavat lainmukaisen pohjan ja puitteet lastensuojelutyöhön.

Lastensuojelun keskeisimmät arvot pohjautuvat Suomen perustuslakiin (L 11.6.1999/731). Sen mukaan jokaisella lapsella on oikeus elämään, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, vapauteen sekä turvallisuuteen. Lakiin sisältyvä kaikkien ihmisten yhdenvertaisuus ja tasa-arvoinen kohtelu ovat lastensuojelun keskeisiä arvoja. Viranomaisella on velvollisuus edistää aktiivisesti lapsen ja perheen hyvinvointia ja tarjota heille tukea ja apua. Kaikilla lapsilla on myös keskenään yhtäläiset oikeudet. Kodin ulkopuolinen sijoitus ei vähennä näitä oikeuksia, vaan päinvastoin, sillä julkinen valta on erityisessä vastuussa sijoitetun lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Erityisen suojelun ja huolenpidon avulla lasta autetaan selviytymään vaikeista tilanteista ja turvataan lasten tasa-arvoinen asema yhteiskunnassa. (Sosiaaliportti.fi. [viitattu 27.1.2014].)

Lastensuojelulain (L13.4.2007/417) mukaan jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaki korostaa entisestään perheen merkitystä ja osallisuutta lastensuojelun päätöksenteossa. Lain mukaan lastensuojelun tehtävänä on olla lapsen puolella ja lasta varten. Sen tehtävänä on myös tukea vanhem-

pia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä heille tarvittavia tukitoimia ja palveluita. Lastensuojelulain mukaan lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle tai muuten järjestää lapsen hoito ja huolenpito, jos kotihoito on riittämätöntä ja puutteellista.

2.4 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelutyön viimesijaisin toimenpide, jossa sosiaaliviranomaiset joutuvat ottamaan vastuun lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta, jos vanhemmat eivät pysty sitä hänelle avohuollon tukitoimenpiteistä huolimatta tarjoamaan. (Taskinen 2010,84–85). Lastensuojelulaissa (L 13.4.2007/417) siis määrätään, että lapsi pitää ottaa huostaan, jos hänen terveytensä tai kehityksensä on vakavassa vaarassa eikä tilanteeseen voida vaikuttaa muilla keinoilla.

Kiireelliseen huostaanottoon ryhdytään heti, jos lapsella nähdään olevan suuri hätä. Niitä voivat olla esimerkiksi äkillinen puute lapsen hoidossa ja huolenpidossa, heitteillejätto, akuutti väkivaltatilanne perheessä tai jos lapsi vaarantaa itse oman elämänsä. (Taskinen 2010, 76–77.)

THL:n tilastoraportin (30/2013) mukaan huostassa olevien lasten määrän kasvu on pysähtynyt. Huostassa vuonna 2012 olleiden lasten määrä 10 675 pysyi edellisen vuoden tasolla. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli vuoden aikana sijoitettuna noin 17 800 lasta ja nuorta. Poikia oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle enemmän kuin tyttöjä. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä vuonna 2012 oli noin 3 900.

Niskasen (2007,7-8 [Viitattu 2.1.2014]) mukaan huostaanotolla on suuri merkitys lapselle ja hänen perheellensä. Sillä pyritään katkaisemaan negatiivinen kierre, johon perhe on joutunut. Jos lasta pahoinpidellään tai hyväksikäytetään, niin hän todennäköisesti tekee samaa itse myöhemmin aikuisena. Lapsi siis kopioi vanhempiensa elämän tapoja. Huostaanotto tai sijoitus on onnistunut, kun se katkaisee ongelmallisen elämänmallin jatkumisen sukupolvelta toiselle.

Monissa lastensuojeluperheissä erilaiset ongelmat muodostavat monisyisen ongelmakimppun, jossa syiden ja seurausten erottaminen ei ole aina niin helppoa.

Tämä heikentää vanhempien hyvinvointia ja vaikuttaa perheen ilmapiiriin. Vanhemmat eivät omien huoliensa keskellä kykene tarjoamaan lapselle riittävää hoivaa ja huolenpitoa. Mutta huostaanoton perusteena ei koskaan yksinään voi olla esimerkiksi puutteelliset asumisolot, asunnon puute tai toimeentulotukiasiakkuus. (Lämsä 2009, 29.)

Huostaanotto tulee tehdä ennen kuin lapsen terveyden ja kehityksen todetaan vaarantuneen, mutta uhan täytyy olla todellista ja konkreettista. (Saastamoinen 2010, 22, 23). Edellytykset on arvioitava sekä lapsen että vanhempien kannalta. Sen on oltava lapsen nykytilanteeseen nähden parempi vaihtoehto ja vastattava lapsen edun mukaisella tavalla hänen yksilölliseen hoidon- ja huollontarpeeseensa. Sosiaalityöntekijöiden on tehtävä tarkka arvio siitä, että huostaanotto todella on lapsen edun mukaista. (Räty 2007, 227.)

Kun huostaanottopäätöstä tai huostaanottoa koskevaa hakemusta tehdään hallinto-oikeudelle, siinä on kuvattava, millä tavalla huostaanotto ja siihen liittyvä lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle vastaa lapsen tuen tarpeisiin ja tarjoaa paremman vaihtoehdon kuin esimerkiksi kotiin jääminen. (Räty 2007, 304.) Huostaanotto on voimassa aina toistaiseksi. Lapsen sijoituksen tarkoitus eli se, millaisiin lapsen tarpeisiin sijaishuollolla pyritään vastaamaan, määrittää sijoituksen kestoa. Huostaanottoa ei ole mahdollista tehdä määräajaksi, ja sen perusteita tarkistetaan säännöllisesti. (Saastamoinen 2010, 32.)

3. SIJAISHUOLLON ROOLI HUOSTAANOTETUN LAPSEN ELÄMÄSSÄ

3.1 Mitä sijaishuollolla tarkoitetaan?

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan kiireellisesti tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolelle. Sijoitus tapahtuu suunnitelmallisesti ja ennakoiden yhteistyössä huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumuksella. Sijoitus voi olla tarpeellinen myös siksi, että voidaan arvioida lapsen tuen tarvetta, hänen kuntouttamistaan tai hänen väliaikaista huolenpitonsa järjestämistä. (Saastamoinen 2010, 5,15.)

Huostaan otettu lapsi asuu joko sijaisperheessä, perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa. Paikasta riippumatta lapsella on oikeus saada parasta mahdollista huolenpitoa. Vuoden 2012 alusta lähtien lastensuojelulakiin (L13.4.2007/417) tuli muutos, että lapsen sijaishuolto on järjestettävä ensisijaisesti perhehoitona. (Hakkarainen ym. 2012,4.) Mikäli lapsen sijoittaminen perhehoitoon ei kuitenkaan ole hänen etunsa mukaista, järjestetään hänen tarpeitaan vastaava sijoituspaikka lastensuojelulaitoksista tai ammatillisesta perhekodista. (Saastamoinen 2010, 13).

Lapsen ja biologisten vanhempien välisen suhteen säilyminen on tärkeää sijoituksen aikana. Vanhempia tulee kannustaa ja rohkaista pitämään yhteyttä huostaan otettuihin lapsiin ja tekemään asioita yhdessä lapsensa kanssa. Vaikka yhteydenpidossa olisi pitkiäkin taukoja, olisi tärkeää säilyttää lapsen ja vanhemman välinen yhteys. Työskentely vanhempien kanssa painottuu perheen tilanteen arviointiin ja tukemiseen niin, että lapsi voisi palata aikanaan takaisin kotiin. (Saastamoinen 2008, 112–113.) Lapsen edun toteuttaminen sosiaalityössä tarkoittaa, että hänelle turvataan yksilöllisten tarpeiden ja odotusten mukainen kohtelu ja kehittymisen mahdollisuus. (Hakkarainen ym. 2012,6).

Lapsi voidaan siis sijoittaa lastensuojelulaitokseen, ammatilliseen perhekotiin tai yksityiseen perheeseen eli perhehoitoon. Perhehoitajista käytetään myös nimityksiä sijaisäiti ja sijaisisä. Tässä tutkimuksessani keskityn nimenomaan perhehoitoon ja haastateltaviani olivat sijaisäidit.

3.2 Perhehoidon maailma

Sosiaalihuoltolain (L.17.9.1982/710) mukaan perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Sen tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin. Perhehoidolla pyritään edistämään lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä, ja sen tulee olla lapsen edun mukaista ja vastata sijoitetun lapsen tarpeita.

Perhehoito on yksilöllinen hoitomuoto, jossa kiintymyssuhde muodostuu pysyvistä ihmissuhteista, ja sen tarkoituksena on tarjota turvaa turvattomille lapsille, mahdollisuuden vakaalle perhe-elämälle sekä opettaa elämän perusasioita. Lapsi voi elää perheessä, joka tarjoaa hänelle kokonaisvaltaista huolenpitoa sekä pysyviä ja läheisiä ihmissuhteita. (Hakkarainen ym. 2012, 4,6.)

THL:n tilastoraportin (30/2013) mukaan vuonna 2012 tilastoiduista lapsista ja nuorista 35 % (6 290) oli perhehoidossa, 15 % (2 697) ammatillisessa perhekotihoitossa, 38 % (6 756) laitoshuollossa ja loput 12 % (2 087) muussa huollossa. Perhehoidossa olleiden lasten ja nuorten osuus kasvoi vuodesta 2011 yhden prosentin. Puolet vuoden 2012 lopussa huostassa olleista lapsista oli sijoitettu sijaisperheisiin. Sijaisperheisiin sijoitetuista lapsista 11 prosenttia oli sijoitettu sukulais- tai läheisperheisiin.

Sijoitettu lapsi on lastensuojelun asiakas, ja hänen kanssaan tehdään asiakassuunnitelma. Suunnitelman tekemiseen osallistuvat lapsen lisäksi hänen läheisensä ja sosiaalityöntekijä. Siihen kirjataan muun muassa lapsen ja hänen läheistensä tarpeet ja toiveet sekä hoito ja -palvelumahdollisuudet. Suunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja päivitetään. (Hakkarainen ym. 2012, 8.) Perhehoito on tiimityötä, johon kuuluvat sijoittaja, sijaisperhe, sijoitettu lapsi ja lapsen suku. Tämän tiimin sopuisa ja onnistunut keskinäinen yhteistyö vahvistaa ja lujittaa sijoitetun lapsen arkea. (Kempainen & Laaksonen 2005, 130.)

3.3 Kuka voi olla perhehoitaja?

Saarisen (2006, 94.) mukaan perhehoitaja eli sijaisvanhempi on toimiva yhdistelmä vanhemmuutta ja ammattilaisuutta. Ammatillisuutta tarvitaan sijoitetun lapsen elämän vakauttamiseksi ja yleisesti lapsen arjen hallintaan kaikilla osa-alueilla. Kun tähän lisätään lämmin ja toimiva vanhemmuus, sijoitetulle lapselle saadaan hyvä ja turvallinen kasvualusta.

Perhehoitajaksi eli sijaisvanhemmaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa ja henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Perhehoitaja on henkilö, joka kunnan kanssa tekemässä toimeksiantosopimuksen perusteella antaa kodissaan perhehoitoa sijoitetuille lapsille. Toimeksiantosopimuksella toimivat henkilöt ovat perhehoitajalain (3.4.1992/312) mukaan perhehoitajia ja heidän kotinsa on perhekoti. Ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä sijaisvanhemmaksi aikovan on suoritettava työhön valmentava PRIDE-valmennuskurssi. (Hakkarainen ym. 2012, 4-5,9.)

Laadukkaan perhehoidon edellytyksenä on siis perhehoitajien ennakoivalmennus ja sijoituksen aikainen tuki. Sijaisvanhemmuuteen ei edellytetä kuitenkaan tiettyä koulutustaustaa vaan heidät valmennetaan työhön. Sijaisvanhempi voi olla myös lapsen sukulainen tai joku muu läheinen. (Hakkarainen ym. 2012, 12.) Sijaisvanhemmaksi ryhtyvän suurimpana motivaationa tulisi olevan se, että hänellä on todellinen halu auttaa lasta. Hänellä tulisi olla kokemusta ja näkemystä lasten maailmasta, hän arvostaa lasta ja hänellä on lapsilähtöinen ote. (Kemppainen & Laaksonen 2005, 59–60.)

Sijaisvanhemmuus on vastuullista työtä, jossa toisten lapsia kasvatetaan mahdollisimman hyvin valvovien tahojen seurannassa. Tärkeintä tämän kaiken keskellä on antaa lapselle toivon ja luottamuksen näkökulma tulevaisuuteen sekä luoda hänelle turvallisen kodin arvomaailma. Häntä tulee opastaa, neuvoa, kuunnella, kannustaa, arvostaa ja rakastaa. Vanhemmuus on halu antaa lapselle onnellinen elämä. (Korhonen 2008, 27.) Sijoitettu lapsi kokee usein ahdistusta ja pelkoa, sijaisperheen turvalliset kiintymyssuhteet tuovat hänelle helpotusta ja auttavat häntä saamaan paremman suunnan elämälleen. (Clark 2008, 216).

Perhehoitajuus tarjoaa vanhemmuudessa kasvamisen mahdollisuuden. Tällainen refleksiivinen vanhemmuus saattaa syventää vanhemmuuteen kypsymistä, sillä

siinä joudutaan arvioimaan kriittisesti omia tapoja käsitellä asioita ja tilanteita sijaislasten kohdalla. (Höjer 2001, 236.) Sijaisvanhemmuudessa ja biologisessa vanhemmuudessa on paljon samankaltaisuutta. Eroavaisuus näkyy siinä, että normaalin arjen lisäksi sijaisvanhemmuudessa on vastattava sijaislapsen erityistarpeisiin. (Ahto & Mikkola 2000, 24.)

3.4 PRIDE-valmennus

PRIDE- valmennus on sijaisperheeksi aikovalle suunnattu valmennusohjelma, joka käynnistyy lapsen hankkimisen suunnitteluvaiheessa ennen sijoitustapahtumaa. Valmennuksen perusteella tehdään kirjallinen arviointi sijaisvanhemmaksi ryhtyvän valmiuksista ja edellytyksistä toimia sijaisvanhempana. Ennakkovalmennuksen yhtenä tärkeänä tavoitteena on ehkäistä sijoitusten purkautuminen riittämättömän tiedon ja valmentautumisen takia. (Hakkarainen ym. 2012, 12.)

PRIDE-valmennus käynnistyi Suomessa 1995. PRIDE- ohjelma kehitettiin Yhdysvalloissa kehitetyn, PRIDE- valmennuksen avulla haluttiin tuoda paremmin esille sijais- ja adoptiovanhempien asiantuntemusta ja osaamista. Keskeistä PRIDE-valmennuksessa on arvioinnin yhdistäminen valmennukseen eli perheiden on pystyttävä itse arvioimaan, onko heillä valmiuksia sijaisvanhemmuuteen. (Hakkarainen ym. 2012, 12–13.) Valmennus kestää kolmesta neljään kuukautta sisältäen ryhmätapaamisia, perhekohtaisia tapaamisia, kirjallisia tehtäviä, kotikäyntejä ja lopuksi arvioinnin omista valmiuksista sijaisvanhemmaksi. Valmennus antaa tarvittavat teoriatiedot ja taidot sijaisvanhemmuuteen. Sijaisperheen tukeminen on oleellinen osa arkea. Ammattitaitoisen sosiaalityöntekijän tukea pidetään tärkeänä ja henkilökohtaisten tapaamisten tulisi olla säännöllisiä. (Bäck-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 142.)

Tosielämässä sijaisperhe on hyvin pitkälti omillaan, sillä kuormittavia tekijöitä ovat sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus, huono tavoitettavuus ja yleisen tuen riittämättömyys. Hyvälläkään valmennuksella ei kaikkia ongelmia saada poistettua. Hyvistä lähtökohdista huolimatta sijoitus voi silti päättyä. (Bäck-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 142.)

Sijaisvanhemman on tärkeää kyetä tarkastelemaan omia tuntemuksiaan sekä keskustelemaan itsestään, perheestään ja kokemuksistaan. Valmennuksessa edellytetään, että sijaisvanhemmaksi ryhtyvä tiedostaa ja ymmärtää, miksi valmiuksia tarvitaan. PRIDE-valmennuksessa kouluttajina toimivat aina lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja sijaisvanhempi yhdessä. Näin yhdistyvät ammatillinen tieto ja käytännön kokemus. Tavoitteena on auttaa sijaisvanhemmuutta harkitsevia perheitä tekemään yhdessä kouluttajien kanssa tietoon perustuvan päätöksen sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä. (Hakkarainen ym. 2012, 12–13.)

PRIDE-valmennuksessa korostetaan lapsen suojelua, hänen hoidon ja kehityksen tukemista, lapselle läheisten ihmissuhteiden tukemista ja yhteistyötä sekä lapseen sitoutumista ja toimimista hänen luottoaikuisenaan tarvittaessa koko elämän ajan. Nämä kaikki ovat ensiarvoisen tärkeitä sijaisvanhemmuudessa tarvittavia valmiuksia. (Bäck-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 130–131.)

Perhehoidon onnistumisen kannalta olisi tärkeää, että lapsi pystyisi kiintymään ja luottamaan häntä hoitavaan aikuiseseen. Kiinnittyminen on tärkeää myös aikuiselle, sillä sijaisvanhemmilla saattaa olla monenlaisia tuntemuksia heidän kohdatessaan sijaislasten torjuvaa tai takertuvaa käytöstä. Lastensuojelun kentällä tarvitaankin sellaisia aikuisia, jotka tuntevat aitoa iloa sijaislapsen kokonaisvaltaisesta eheytymisestä. (Niemelä 2005, 67–68.)

3.5 Lapsen tutustuminen uuteen perheeseen

Lapsen sijoittaminen sijaisperheeseen pitäisi tapahtua suunnitelmallisesti ja siten, että lapsen etu ja tarpeet huomioitaisiin mahdollisimman hyvin. Tärkeää on myös huomioida ja kunnioittaa kaikkien osapuolten mielipiteitä ja toiveita. Sijoituksesta päättäminen perustuu tilannearvioon, joka on tehty huoltosuunnitelman tarkistuksen yhteydessä. *Arviointivaiheessa* lapsen edun mukaisella tavalla kartoitettu ja onnistunut sijoituspaikan valinta saattaa ennaltaehkäistä sijoitusten tai kenties uusien kiintymyssuhteiden katkeamisia. Moniammatillinen arvioiminen ja perusteellinen suunnittelu ovatkin oleellinen osa lapsen sijoitusprosessia. Tavoitteena on lapsen turvallinen ja suunnitelmallinen siirtyminen seuraavaan elämänvaiheeseen. (Laaksonen 2004, 261–262.)

Tutustumisvaiheen aikana pyritään saamaan hyvä yhteishenki ja toimiva yhteistyö eri tahojen kesken. Tämän vaiheen aikana lapsi tutustuu vähitellen tulevaan perheeseensä sekä tunnetasolla että konkreettisilla tutustumiskäynneillä. Tutustumisvaiheen aikana allekirjoitetaan myös lapsen ja tulevan sijaisperheen välinen perhehoitosopimus. *Tulovaiheessa* on tärkeä saada sijoitettu lapsi tuntemaan itsensä tervetulleeksi uuteen kotiin. Tavoitteena on sijoituksen alusta lähtien aikaan saada lapselle mahdollisimman myönteinen ja turvallinen kasvuympäristö. *Asettumisvaiheen* edetessä sijoitettu lapsi alkaa pikku hiljaa perusturvallisuuden syntymisen myötä luoda kiintymyssuhdetta sijaisperheeseen. Hän alkaa tuntea itsensä perheyhteisön jäseneksi, johon kuuluu myös hänen biologiset vanhempansa. (Laaksonen 2004, 261–262.)

4. HUOSTAAN OTETUN LAPSEN KOTIUTUMINEN SIJAISPERHEESEEN

4.1 Lapsen kiintymyssuhde

Kiintyminen on välttämätöntä lapsen kasvuprosessissa. Kiintymyssuhteen syntyminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Kiintyminen on siis olemassa jo vauvaiässä, mutta joskus se voi olla turvatontakin kiintymistä. Jos lapsella on kiintymyssuhdehäiriö, hän ei pysty luottamaan siihen, että aikuinen todella haluaa hoitaa häntä. Turvattomia kiintymyssuhdehäiriöitä pystytään kuitenkin hoitamaan. Lapsen perustyytyväisyys, itseluottamus ja omanarvontunne syntyvät siitä, kun hän tuntee olevansa turvassa ja hyväksyty. Aikuiselta vaaditaan kovaa työtä ja kärsivällisyyttä, että hän pystyy voittamaan lapsen luottamuksen. Lapselle on erittäin tärkeää, että hänellä on edes yksi aikuinen, johon hän voi luottaa ja jonka varaan hän voi rakentaa turvallisen kiintymyssuhteen. (Becker-Weidman & Shell 2008, 265-267.)

Lapsen ja hoivaajan vastavuoroinen tiivis suhde rakentuu siten, että lapsi kiintyy vanhempaansa ja vanhempi lapseensa. Vanhempien kiintymys ja vahva tunneside näyttäytyy haluna hoivata lasta. Kun lapselle syntyy perusturvallisuus, hänellä on voimavaroja ympäristön tutkimiselle ja uusien taitojen opettelemiselle. (Ahonen, Lyytinen, Nurmi, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 30.)

Varhaislapsuudessa syntyvät vuorovaikutustilanteet ja kiintymyssuhteet ovat pohjana ja perustana ihmissuhteiden rakentumiseen. Pienestä pitäen lapsi tulee osaksi ympäristöään, ja hän alkaa tiedostaa ja kokea, että hän elää tässä maailmassa yhdessä muiden kanssa. Tämän kautta lapsesta tulee yhteisön jäsen, ja hän alkaa sisäistää yhteisönsä tapoja, arvoja ja asenteita. Hän oppii toimimaan ja osallistumaan muiden kanssa ja ottamaan toisia huomioon eli hän sosiaalistuu. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 36.)

Toimiva vuorovaikutussuhde lapsen ja vanhemman välillä luo lapsen kehitykselle kantavan pohjan. Tasapainoisen kiintymyssuhteen perusta onkin turvallinen ja luotettava kiintymys- ja kiinnittymissuhde. Perhehoidon onnistuminen edellyttää sitä,

että lapsi pystyy luottamaan aikuisiin. Pienillä sijoitetuilla lapsilla on luontainen kyky ja tarve kiinnittyä heitä hoivaaviin aikuisiin, sillä he hakevat turvallista kiinnittymistä. Vanhemman tai hoitajan oma kiinnittymismalli säätelee sitä, mitä he voivat antaa lapsille. Jos aikuinen on lapsuudessaan itse jäänyt vaille turvaa ja kiintymystä, hän voi olla torjuva, kun lapsi lähestyy häntä. (Laaksonen ja Kemppainen 2005,66–68.) Kiintymyssuhde ja rakkaus eivät ole sama asia. Vanhempi voi kokea rakastavansa lastaan, mutta ei silti kykene olemaan lapselleen turvallinen vanhempi tai pysty huolehtimaan lapsen tarpeista. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004,134.)

4.2. Huostaanoton käsittely lapsen kanssa

Huostaanotto on trauma koko perheelle. Tätä kokemusta täytyy voida käsitellä yhdessä lapsen kanssa, hänen käsityskykynsä mukaisella tavalla. Vanhemmistaan eroon joutumisen trauma voidaan ehkä vähän helpottaa, jos lapselle puhutaan selkeästi, miksi kyseiseen sijoitusprosessiin päädyttiin. Parasta olisi, jos lapsen vanhemmat voisivat avoimesti puhua lapselle perheen vaikeuksista ja siitä, miksi huostaanottoon päädyttiin. Tämä hälventäisi lapsen käsitystä siitä, että hän olisi syyllinen tapahtuneeseen. (Tuovila 2008, 55–56.)

Sijaisvanhemmalla on hyvät mahdollisuudet nähdä ja kuulla sijoitettua lasta, sillä hän on läsnä lapsen arjessa. Hän oppii tuntemaan lasta ja pääsee näin ollen tuoreeltaan käsittelemään ja purkamaan yhdessä lapsen kanssa erilaisia tuntemuksia ja tilanteita, joita lapsella herää. On tärkeää rohkaista lasta puhumaan, sillä oma avoimuus ottaa puheeksi kipeitäkin asioita auttaa myös lasta sanoittamaan tunteitaan. (Tuovila 2008, 56.) Sijoitettava lapsi saattaa syyttää tapahtumasta itseään, minkä vuoksi onkin erityisen tärkeää rehellisesti kertoa, mikä häntä odottaa ja miten elämä sijoituksen myötä tulee muuttumaan. Hänen pitää saada tietää, että uuteen perheeseen kotiutuminen voi aluksi tuntua vaikealta, ja että sopeutumiseen tarvitaan aikaa. Huostaan otettu lapsi tekee surutyötä joutuessaan luopumaan perheestään. Eikä sijoitettua lasta voi tehdä onnelliseksi, ennen kuin hänen antaa surra surunsa loppuun. (Laurila 1993, 195–196.)

Olennaisinta huostaanoton keskellä on se, miten biologiset vanhemmat ja sijaisvanhemmat suhtautuvat sijoitukseen, ja se miten näistä asioista keskustellaan lapsen kanssa. (Sinkkonen 2001, 171.) Lapsen siirtymävaihetta ja sopeutumista voi helpottaa se, jos hän saa rauhassa tutustua uuteen ympäristöön ja tulevaan sijaisperheeseensä. (Mikkola & Helminen 1994, 181).

4.3 Myönteisiä tekijöitä huostaan otetun lapsen kotiutumisessa

Turvallisuus, rajat ja rutiinit. Turvallisuudentunne on yksi lapsen tärkeimmistä perustarpeista. Perheeseen sijoitetun lapsen turvallisuudentunteen luominen alkaakin pysyvän arjen turvaamisesta. Turvallisuutta luodaan toistuvilla rutiineilla, jotka luovat arjen ennustettavuutta. Kun pysyvä arki koetaan turvalliseksi, voidaan myös sitä ylläpitävä aikuinen eli sijaisvanhempi, kokea turvalliseksi. (Tuovila 2008, 54.)

Turvallisuudentunteeseen liittyy myös se, että lapsi kokee olevansa tasa-arvoisessa asemassa sijaisperheessä. Huostaan otetut lapset pitävät hyvinä asioina niitä, että sijaisperheessä on turvallista, siellä pidetään lapsesta huolta ja siellä saa aina ruokaa. Se, että on äiti, isä, sisaruksia, kavereita, oma huone ja ehkä joku lemmikki, leikki- ja harrastusmahdollisuudet sekä sopivasti rakkautta ja rajoja, luovat sijoitetulle lapselle tasapainoisen, kodinomaisen elämän sijaisperheessä. Näiden tekijöiden avulla lapsi alkaa luoda kiintymyssuhdetta uuteen perheeseensä. (Laakso & Marjomaa 2010, 34.)

Kiinnostuminen lapsen elämästä. Lapsi saattaa tulla kodista, jossa elämä on ollut hyvin kaoottista ja ennalta arvaamatonta. Tällöin sijaiskodin selkeät ja ennustettavat rutiinit voivat aluksi ahdistaa lasta ja hän voi vastustaa niitä. Ajan myötä selkeä elämänrytmi ja tutut rutiinit muodostavat lapselle turvallisen ja terapeutin kasvualueen sekä auttavat lasta kotiutumaan uuteen perheeseen. (Tuovila 2008, 54–55.) Kiinnostuminen lapsen menneisyydestä, tutustuminen hänen entiseen elinpiiriinsä, yhdessä valokuvien katseleminen sekä lapsen muistojen kuunteleminen luovat kestävän kivijalan lapsen kiintymiselle sijaisperheeseen. Lapsen historian tunteminen ja siitä kiinnostuminen voivat myös lisätä sijoituksen onnistumista. (Rautio 2004, 71.).

Sijaisvanhemman ja sijaislapsen yhteiset tutustumismatkat menneisyyteen ja luotavainen näkymä tulevaisuuteen luovat lapselle turvallisuutta sekä tiedon siitä, että kaikesta huolimatta elämä jatkuu. (Laaksonen ja Kempainen (2005,71).

Kasvu- ja kotiutumisrauha. Kun huostaan otettu lapsi tulee sijaisperheeseen, tarvitaan aikaa sijaislapsi-sijaisvanhempi-suhteen rakentamiseksi. (Edelstein, Burge & Waterman 2001,7). Lapsi ei välttämättä pysty hoitosuhteen alussa vielä luottamaan uusiin vanhempiin, sillä luottamus ja kiintymys syntyvät vähitellen. (Ahto & Mikkola 2000, 24). Luottamuksen ja kotiutumisen syntymiseen tarvitaan aikaa ja perusteellista lapsen asioihin perehtymistä. Sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen yhteinen kahdenkeskinen aika on tärkeää, sillä silloin lapsi saa kaiken huomion itselleen, eikä hänen tarvitse jakaa vanhempaa kenenkään kanssa. (Laaksonen ja Kempainen 2005, 94.)

Lapselle täytyy antaa kasvu- ja kotiutumisrauha sekä kiintymislupa sijaisperheeseensä. Huostaan otetun lapsen kokonaisvaltainen onnistunut hoito vaatii aikaa, kärsivällisyyttä ja pitkäjänteistä työtä eri yhteistyötahojen kanssa. Lapsi on voinut joutua biologisessa perheessään olemaan aikuinen ja huolehtimaan vanhempiensa asioista. Tällöin on erityisen tärkeää, että sijaisperheeseen tullessaan lapsi saa myös olla lapsi, jonka huolenpidosta ja hoitamisesta aikuiset huolehtivat. (Tuovila 2008, 32,54.)

Pysyvyys. Lapsella on sijoituksensa aikana oikeus pysyvyyteen ja jatkuvuuteen. Pysyvyyden ja jatkuvuuden tukeminen antaa sijoitetulle lapselle mahdollisuuden tasapainoiseen ja eheämpään elämään sijaiskodissaan. Sijoitetun lapsen on tärkeä voida luottaa, että hänestä huolehditaan ja häneen sitoudutaan. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 126–128.) Rusasen (2011, 27) mukaan lapsen hyvä kehitys edellyttää lapselle tärkeiden aikuisten pysyvyyttä ja todellista läsnäoloa päivittäisessä elämässä.

Vaikeastikin oireileva lapsi pärjää sijaisperheessä, jossa vanhemmat ovat sitoutuneita hoitamaan lasta. Sijoituspaikka tulisi valita lapsen tarpeiden mukaan eikä sen mukaan, millaisia paikkoja on tarjolla, sillä lapsi tarvitsee turvaa, pysyvyyttä ja rakkautta tasapainoiseen kehittymiseensä ja kasvamiseensa. (Nuorten Ystävät,[viitattu 10.1.2014].) Lapsen sijoituksen pysyvyyteen on oleellista kiinnittää huomiota,

sillä jos lapsi sijoitetaan monta kertaa, niin hänen kehityksensä saattaa vaurioitua. (Puonti ym. 2004,136).

Pro gradussaan Mäkelän (2009,77) tutkimuksessa tuli myös ilmi, että lapsi tarvitsee aikuisen huolenpitoa, läheisiä ihmissuhteita ja ennen kaikkea pysyvyyttä voidakseen kasvaa normaalisti.

Hyvä yhteishenki perheiden välillä. Biologisten- ja sijaisvanhempien keskinäiset suhteet ovat tärkeitä lapsen kotiutumiselle. Vuorovaikutuksellinen ja avoin keskustelu lapsen menneisyydestä ja nykyisyydestä auttavat sijaisvanhempia, biologisia vanhempia ja ennen kaikkea lasta itseään elämään kahden perheen lapsena. Lapsi pystyy työstämään omaa elämäntilannettaan paremmin, kun puhutaan asioista selkeästi ja rehellisesti. (Tuovila 2008, 50–51.)

Biologinen perhe ja suku ovat lapselle tärkeitä, ja yhteys heihin sijoituksen jälkeen on ensiarvoista. Sijaisperheen ja biologisen perheen ehyt yhteistyö on molemminpuolinen voimavara. Toisaalta yhteydenpito saattaa tuoda suhteisiin omia haasteita, sillä siihen sisältyy monen osapuolen odotuksia, toiveita ja pettymyksiä. (Koisti-Auer 2008, 80.) Mäkelän (2009, 77) tutkimuksesta tuli ilmi, että lapsi hyötyy tilanteesta, jossa biologiset vanhemmat ja sijaisvanhemmat vastaavat hyvässä yhteisymmärryksessä lapsen huolenpidosta. Tosiasioiden kohtaaminen ja vanhempien ongelmista puhuminen auttavat lasta paremmin hyväksymään tilanteensa.

Sukulaissijoitus. Ennen kuin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, lastensuojelun työntekijöiden pitää selvittää, voisiko joku lapsen läheisverkostosta huolehtia hänestä. (Aaltonen ym. 1999, 446). Lasten sijoittaminen sukulaisten luo ei kuitenkaan ole lakisääteisesti ensisijaista, sillä lapsen etu vaikuttaa ensisijaisesti sijoituspaikan valintaan. (Saastamoinen 2008, 103).

Laisi (2004) on tehnyt tutkimuksen sukulaisista sijaisvanhempana. Tässä tutkimuksessa tuli ilmi useita sukulaissijaisvanhemmuuteen liittyviä positiivisia asioita. Molemminpuolinen tuttuus ja jo olemassa oleva tunneside lapseen koettiin sijoitusta helpottavina tekijöinä. Sukulaisten säilyminen lapsen elämässä sekä yhteistyö lapsen ja suvun välillä koettiin helpommaksi.

Suvun asioista ja elämänvaiheista on helppo puhua sukulaisten kesken. Tieto lapsen elämänvaiheista auttaa heitä suhtautumaan lapseen ehkä ymmärtäväisemmin. Lapsi pääsee kotiutumaan luontevammin ja nopeammalla aikataululla kuin tavallisessa perhesijoituksessa. (Laisi 2004,13–14.) Lapselle läheisverkosto on voimavara, ja hänen on helpompi sopeutua valmiiksi tuttuun perheeseen. (Väliväara 2008, 81).

Negatiivisina asioina sukulaissijoituksissa nähtiin muun muassa vaikeus rajata biologisia vanhempia lasten elämästä, suvun mahdolliset ristiriitatilanteet ja huonot välit lapsen biologisiin vanhempiin, suvussa esiintyvät terveydelliset ongelmat tai alkoholismi tai se, että sukulaissijoitus tapahtuu pelkästään velvollisuudentunnosta. (Laisi 2004,15–16.) Sukulaissijoituksen motiivina on joskus todettu olevan vain uhrautuminen tai velvollisuus, mikä ei ole onnistuneen sijoituksen lähtökohta. (Bardy 1989, 31).

Lapsen ikä. Jokiahon on tutkinut Pro gradussaan (2007, 46–47) sijaisvanhemmuutta sijaisäitien näkökulmasta. Hänen tutkimuksessaan kävi ilmi se, että lapsi kotiutuu sijaisperheeseen sitä paremmin, mitä nuorempana hän on tullut perheeseen. Tällöin lapsen ongelmat eivät ole vielä kasvaneet liian suuriksi, ja kiintyminen uuteen perheeseen on helpompaa. Pieni lapsi tarvitsee läheisyyttä ja konkreettista hoivaa, joten kiintymissuhde lapsen ja hoitajan välillä kasvaa tämän kautta luontevasti. Isompien lasten kohdalla vuorovaikutussuhdetta oli haasteellisempi rakentaa, jolloin äiti-lapsi suhde muodostuikin enemmän ammatilliseksi suhteeksi. Kallandin ja Sinkkosen (2001,51) mukaan perhehoitoprosessin epäonnistumisen syyinä saattaa olla lapsen liian myöhäinen sijoitusikä, jolloin kiintyminen ja kotiutuminen uuteen perheeseen voi olla vaikeampaa.

4.4 Kielteisiä tekijöitä huostaan otetun lapsen kotiutumisessa

Liian suuret odotukset. Yksi kotiutumista hankaloittava asia voi olla se, jos lapselta odotetaan sitä, että hän sopeutuu itsestään ja nopeasti perheen normaaliin arkeen. Jos näin ei tapahdukaan, tulee helposti pettymyksen ja epäonnistumisen tunteita. Sijaislasten välttelevä käytös ja torjuva asenne tai liika tarrautuminen aiheuttavat sijaisvanhemmissa monenlaisia tuntemuksia. Vaikeuksia sijoitetun lapsen ja sijaisvanhempien välille voi tuoda myös se, jos lapset eivät ole oppineet luottamaan kehenkään aikuiseen. Siksi olisikin ensiarvoisen tärkeää, että lapsi oppisi luottamaan häntä hoitavaan aikuiseen ja voisi sen avulla kiinnittyä sijaisperheeseensä. (Niemelä 2005, 68.) Sijoitetun lapsen perintötekijät ja temperamentti määrittävät sitä, miten lapsi käyttäytyy ja reagoi eri tilanteissa. Samanlainen tilanne tai tapahtuma saattaa siis vaikuttaa toiseen lapseen erilailla kuin toiseen. Tätä sijaisvanhempien on joskus vaikea ymmärtää. (Laaksonen ja Kemppainen 2005,66.)

Sijoituksen alussa voi ilmetä lapsen kyvyttömyyttä vastaanottaa hoivaa ja huolenpitoa sijaisvanhemmiltaan. Tästä voi olla seurauksena turhautumista ja jopa vihan tunteita lasta kohtaan. Lapsi saattaa olla ongelmallinen siksi, että hän kaipaava omia vanhempiaan, vaikka kasvuolosuhteet olisivatkin olleet huonot. Tätä sijaisvanhempien on joskus vaikea ymmärtää. Lapsi voi myös kokeilla rajusti sijaisperheen asettamia rajoja. (Edelstien, Dorli & Waterman 2001, 6,9.) Yksisuuntainen vuorovaikutus saattaa väsyttää sijaisvanhemman, minkä vuoksi on vaikeaa antaa lapselle huomiota ja hellyyttä. (Haaramäki 2008, 56).

Ristiriitainen vanhemmuus. Lapsen biologisilla vanhemmilla ei välttämättä riitä kykyä hyväksyä lapsensa huostaanottoa ja nähdä sitä, että kasvaminen toisessa perheessä olisi lapsen edunmukainen ratkaisu. Myös sijaisvanhemmilta täytyy saada kiinnittymislupa eli lapsella pitää olla varma ja konkreettinen tunne siitä, että uudessa kodissa häntä rakastetaan, hänestä huolehditaan ja häntä autetaan kaikkiin mahdollisiin tavoin. (Tuovila 2008,48)

Lapsen biologisten vanhempien on pystyttävä luottamaan siihen, että sijaisvanhemmat toimivat sijoitetun lapsen hyväksi, sillä biologisten vanhempien tyytymättömyys lapsensa sijoitusperheeseen vaikeuttaa lapsen kotiutumista. Kun lapsi kiintyy sijaisperheeseen, se ei tarkoita sitä, ettei lapsi välittäisi enää biologisista vanhemmistaan. Tämä saattaa joskus olla biologisille vanhemmille vaikea ymmärtää. Ristiriitaa voi aiheutua myös siitä, jos sijaisvanhemmilla on vaikeuksia hyväksyä sijoitetun lapsen biologiset vanhemmat. (Ahto ja Mikkola 1999, 22–23.)

Väliaikaisuuden tunne. Väliaikaisuuden tunne estää lasta kotiutumasta sijaisperheeseen. Lapselle täytyy kertoa selvästi sijoituksen mahdollisesta kestosta. Jos sanotaan vain epämääräisiä arvioita, lapsi saattaa ajatella, että pian hän pääsee takaisin omaan kotiinsa. Tällainen väliaikaisuuden tunne heikentää lapsen sijaiskotiin kiinnittymistä. Lapselle täytyisi puhua realistisesti tapahtuneista asioista, kertoa hänelle hänen oma tarinansa ja luoda näköala ja mahdollisuudet parempaan tulevaisuuteen. (Tuovila 2008, 49–50.)

Sijoitettu lapsi voi yrittää välttää kiintymistä sijaisperheeseensä pelätessään sijoituksen päättymistä. Tämä saattaa heijastua ikävästi sijoitussuhteen alkuvuosiin ja tuoda epävarmuuden tunteita. (Laurila 1999, 83.) Toisaalta sijaisvanhemmillakin voi olla samansuuntaisia tuntemuksia. Sijoitetun lapsen ja sijaisperheen suhteen laatua voikin heikentää myös se, että sijaisvanhemmat eivät uskalla kiintyä lapseen. He pelkäävät lapsen menetystä, jolloin molemminpuolinen sitoutuminen ja kiintyminen vaikeutuvat. Epävarmuus ja menettämisen mahdollisuus on opittava hyväksymään, sillä vain siten huostaan otetun lapsen kotiutuminen sijaisperheeseen voi alkaa. (Valkonen 1995, 78.)

Lapsen traumat. Huostaan otetut lapset ovat useimmiten vaurioituneet kiintymyssuhteissaan ja vaativat paljon sijaisvanhemmiltaan. Voidaan ajatella, että pystytäänkö tavallisella, hyvällä vanhemmuudella korjaamaan huostaan otetun lapsen syntyneitä vaurioita. (Tuovila 2008, 52). Jokainen sijoitettu lapsi on kokenut menetyksiä. Heillä voi olla kokemuksia muun muassa laiminlyönneistä, kaltoin kohteluisista ja hyväksikäytöistä. He eivät välttämättä ole saaneet elää turvallista, suojeltua ja eheää lapsuutta biologisten vanhempiensa kanssa. Siksi sijaishuollossa olisikin erityisen tärkeää, että sijoitettu lapsi saisi läpikäydä traumaattisia kokemuksiaan ja surra menetyksiään. Sijaiskodin haasteellisena tehtävänä onkin tukea ja auttaa

lasta selviytymään kipeistä ja haavoittaneista kokemuksista. (Back-Kiiänmaa & Hakkarainen 2008, 126–128.)

Negatiiviset kokemukset ja turvaton kiintymyssuhde ovat saattaneet haavoittaa pahastikin huostaan otettua lasta. (Ahto & Mikkola 2000, 19). Perhehoidon yksi varjopuoli on se, että traumaattisten kokemusten takia sijoitetun lapsen ja sijaisvanhempien välille ei välttämättä muodostu toimivaa vuorovaikutussuhdetta. Lapsen ongelmat voivat pahimmassa tapauksessa johtaa siihen, että perhesijoitus katkeaa. (Mikkola & Helminen 1994, 212.)

Myös lapsen kokemukset biologisten vanhempien menetyksestä voi heijastua lapsen ja sijaisvanhemman väliseen suhteeseen. (Ahto & Mikkola 2000, 24.) Huostaan otettujen lasten aggressiot ja muut tuntemukset, elämän arkirytmien omaksuminen, ennustettavuudesta huolehtiminen, omien tunteiden hallinta ja looginen ajattelemisen yhdistettynä normaalikasvatukseen antavat sijaisvanhemmuuteen ison haasteen. Koti on kuitenkin koti eikä psykiatrinen osasto. Tällainen erityispedagoginen kotikenttä tarvitsee toimiakseen ymmärtäväiset vanhemmat ja vahvan ulkoisen tuen. (Niemelä 2005, 66–67.)

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusaiheen valinta ja pääkysymykset

Tutkijan oma mielenkiinto aiheeseen on yksi tutkimuksen onnistumisen edellytyksistä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 71.) Toimin itse perhehoitajana eli sijaisäitinä, joten valitsemani aihe nousi oman työni myötä. Tutkimukseni tavoite on siis oma ammatillinen kiinnostus huostaan otettujen lasten kokemuksista uudessa perheessä. Haluan saada lisävahvistusta omiin näkemyksiini ja kokemuksiini sijaisäitinä. Tutkimukseni kautta haluan saada lisävalaistusta omaan työhöni, että voisin yhä enemmän parantaa huostaan otettujen lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Uuteen perheeseen kotiutuminen on sijoitetulle lapselle avain turvallisen kiintymyssuhteen luomiseen ja turvallisempaan tulevaisuuteen. Tutkimuksen kautta voin kehittää ja parantaa omaa ymmärrystäni ja osaamistani lastensuojelun työn parissa. Uskon, että tutkimus hyödyntää myös muita sijaisperheitä tai sijaisperheeksi aikovia. Haluaisin tämän tutkimuksen auttavan sijaisvanhempia tekemään sijaislasten elämän vähän helpommaksi kulkea.

Pääkysymykset:

1. Miten sijaiskodeissa käsitellään huostaanottoa?
2. Mitkä tekijät ovat sijaisäitien mielestä helpottaneet sijoitettua lasta kotiutumaan sijaisperheeseen?
3. Mitkä tekijät vaikeuttavat lapsen kotiutumista sijaisperheeseen?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni on teemahaastatteluilla toteutettu laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa saatu tieto perustuu aina ihmisten omiin havaintoihin ja tulkintoihin. Tutkimus alkaa pienestä yksittäisestä aiheesta, joka vaihe vaiheelta tutkimustyön edetessä laajenee ja syvenee, kunnes lopulta se saadaan sen yleisön käyttöön, joita asia kiinnostaa hyödyttää. (Hirsjärvi ym. 2009, 205.) Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tavallista elämää ja sen ilmiöitä, ja saada niihin mahdollisimman todenmukaista tietoa. (Tuomi 2007, 34). Laadullisella tutkimuksella pyritään tutkimaan kohteena olevaa tutkimusaihetta niin kokonaisvaltaisesti kuin mahdollista sekä pureutumaan todellisen elämän kuvaamiseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 157).

Valitsin siis tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu sopii hyvin käytettäväksi tilanteissa, joissa halutaan selvittää arkoja, heikommin tiedostettuja asioita. Tämä yksilöllinen teemahaastattelu tutkimusmuotona on ennalta suunniteltua, motivoivaa ja luottamuksellista tutkijan ja tutkittavan kahdenkeskistä vuorovaikutusta. (Metsämuuronen 2001, 40, 42.) Kun halutaan saada tietoa ihmisen kokemuksista tai näkemyksistä, on kaikista helpoin kysyä niistä häneltä itseltään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74).

Teemahaastattelussa haastateltavilta kysytään samat kysymykset, mutta kysymysten ja sanamuotojen järjestystä voidaan vaihdella. Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavien määrän ei ole kovin suuri. Lisäksi kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ja heitä pyritään analysoimaan hyvin perusteellisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47, 164.) Teemahaastattelussa on tietyt teemat, joista keskustellaan ja joita käydään läpi haastateltavan kanssa. Näissä haastatteluissa korostuvat yksilön omat näkemykset ja kokemukset koetuista tapahtumista. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 48).

Annettuun aineistoon perehtyminen ja merkityksellisten teemojen ja ajatusten esille nostaminen on tärkeää. Kun ollaan haastateltavan kanssa vuorovaikutuksessa kasvokkain, päästään etenemään tilanteen mukaisesti. Tällä tavalla pystytään antamaan tilaa haastateltavien kokemuksille ja esiin nouseville asioille. Koska tutki-

muksessa tutkitaan ihmisiä ja heidän kokemuksiaan, haastattelu on paras tapa saada esille tarvittavaa tietoa. Haastattelun aikana haastatteliija pystyy tarkentamaan ja täsmentämään kysymyksiä ja vastauksia sekä motivoimaan haastateltavaansa. Teemahaastattelu ei ole liian kaavamainen, vaan teemat ohjaavat keskustelua joustavasti. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

5.3 Tutkimuksen toteutus

Toteutin tutkimukseni siis teemahaastatteluilla, sillä mielestäni se sopi hyvin omaan tutkimukseeni ja halusin kuulla haastateltavien ajatuksia vapaamuotoisemmin. Minulla oli valmis teemahaastattelurunko (Liite 1), jonka pohjalta haastatteluni tapahtui. Uskon, että sijaisäitien silmin nähtynä tämä tutkimusmenetelmä toi esiin olennaisinta tutkimustietoa sijaislasten näkemyksistä ja kokemuksista. Sijaisäidit ovat oppineet tuntemaan ja havainnoimaan lasta monelta eri kulmalta, sillä heillä on mahdollisuus seurata lapsen kasvua ja kehitystä hyvinkin läheltä.

Tutkimustyöni pohjautui yhdeksän sijaisäidin antamiin haastatteluihin. He ovat eri puolilta Suomea, enimmäkseen Keski - ja Etelä-Suomen alueelta. Sijaisäitien ikäjakauma on 30 - 52 vuotta. Kaikilla haastateltavilla on sijoitettujen lasten lisäksi biologisia lapsia. Perheisiin sijoitettuja lapsia on yhteensä 24. Lasten ikäjakauma on 1- 16 vuotta. Yhtä sijaisäitiä lukuun ottamatta kaikkien muiden päätoiminen ammatti on perhehoitajuus. Haastateltavista kahdella on sukulaissijoitus.

Tapasin kesän aikana sijaisäitejä eri leireillä ja muissa kokoontumisissa. Haastattelut sijoittuivat noin kolmen viikon ajalle. Yksi haastattelu kesti keskimäärin 30–45 minuuttia. Vapaa kesäinen yhdessäolo rentoutti ilmapiiriä, eikä haastattelu-aika ollut niinkään kelloon sidottu. Halusin haastatteluille mahdollisimman luonnollisen ympäristön, jolloin keskustelukin on luontevampaa ja rennompaa. Haastattelupaikka siis vaihteli, se saattoi olla pihakeinu, liikuntasali, metsikkö, uimaranta, suurin osa haastatteluista tapahtuikin ulkona. Kuitenkin paikka oli sellainen, missä saimme olla haastateltavan kanssa rauhassa.

Sijaisäideistä yli puolet toivoi, että haastattelu tehtäisiin ilman nauhuria. Halusin tehdä haastatteluista mahdollisimman vapautuneen, joten päädyin kopioimaan jokaiselle lomakkeen, missä laatimani haastattelukysymykset näkyivät. Näin sijaisäidit saivat tutustua kysymyksiini ja vastata niihin sen pohjalta. Tällä tavalla sain myös itse vapaammin keskittyä kuuntelemaan ja kirjoittamaan paperille heidän vastauksiaan. Toisaalta haastattelutilannetta vaikeutti se, kun samaan aikaan piti olla tarkasti kuulolla ja kuitenkin osata poimia ja kirjoittaa juuri ne tutkimukseen liittyvät, oleellisimmat vastaukset. Kirjasin ylös myös mietteitä ja lausahduksia, joi-

ta sijaisäidit kertoivat sijaislastensa sanoneen, siteeraten niitä tässä tutkimuksessani. Aina haastattelun lopuksi annoin haastateltavan lukea merkintäni ja tarkastaa, että olin käsittänyt ja kirjannut vastaukset oikein.

Täysin objektiivista tutkimusta on vaikea toteuttaa, sillä tutkimustulosten tulkinnassa tutkijan omat käsitykset asioista näyttäytyvät aina jossakin määrin. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 133). Haastattelijalla täytyy olla objektiivinen näkökulma haastattelutilanteessa, joten koin oman sijaisäitinyeni hankaloittavan objektiivisen eli ulkopuolisen roolin ottamista. Toisaalta oma tietämys asioista helpotti haastattelutilanteita.

5.4 Tutkimusaineiston analysointi

Kun haastattelut oli suoritettu, aloin litteroida. Litteroin ainoastaan ne kolme haastattelua, jotka nauhoitin. Loput vastaukset olin kirjoittanut haastattelujen aikana mahdollisimman selväsanaisesti erillisille papereille ja numeroinut tarkasti. Olin myös tehnyt erillisiä muistiinpanoja lehtiöön ja pystyin hyödyntämään tätä tutkimuksessani. Jotta vastauksia olisi ollut parempi analysoida ja tulkita, teemoitin ne aiheittain. Tämä oli työlästä, sillä vastauksissa oli välillä epäolennaistakin asiaa, vaikka olin yrittänyt jättää sen pois jo haastatteluvaiheessa. Tärkeäksi tekijäksi haastattelujen analysoinnissa nousee se, millaisia vastauksia tutkija saa tutkimuskysymyksiinsä ja miten hän tulkitsee annettuja vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2009, 221). Tutustuin tarkasti saamaani empiiriseen tutkimusaineistoon, jota sitten aloin analysoida. Joitakin vastauksia oli yllättävän vaikea tulkita, sillä välillä piti tarkasti pohtia sitä, mihin kategoriaan jonkun tietyn tulkinnan laittaisi.

Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa tarkastellaan jo valmiina olevaa tekstiaineistoa, jotka minun tutkimuksessani tarkoittivat litteroituja haastatteluja ja omia kirjauksiani saatujen haastattelujen pohjalta. Sisällönanalyysin tavoitteena on saada erojen, erottelujen ja yhtäläisyyksien etsimisen kautta muodostunut tiivistetty kuvaus tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104.) Omassa tutkimuksessani sovelsin haastatteluilla saadun aineiston analysoinnissa lähinnä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa tutkijan antama mahdollisimman tarkka selvitys tutkimuksesta ja sen eri vaiheista. Myös totuudenmukainen kertominen haastatteluun liittyvistä olosuhteista ja toteutumisesta lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Lisäksi tärkeätä on tuoda esille haastatteluihin käytetty aika. (Hirsjärvi ym. 2009, 233.) Tutkimustulosten luotettavuutta eli reliabeliutta ja pätevyyttä eli validiutta onkin tärkeää tutkia aikaisempien tutkimustulosten avulla. (Metsämuuronen 2001, 54). Tutkimustuloksia analysoitaessa tutkijan on pysyttävä neutraalina, eikä saa antaa omien mielipiteidensä vaikuttaa tuloksiin. Jos niin käy, tuloksia ei voida pitää tosina ja pätevinä. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Yhdeksältä sijaisäidiltä saamani haastattelut antoivat mielestäni hyvän aineiston tutkimukselleni. Laadullisessa tutkimuksessa onkin ratkaisevaa enemmän tulkintojen syvyys ja kestävyys kuin aineiston koko. (Aaltola & Valli 2001, 28.) Jotkut haastattelukysymyksiin annetut vastaukset alkoivat toistua, esimerkiksi kysyttäessä huostaan otetun lapsen kotiutumista helpottavia tekijöitä. Eskolan & Suorannan (1998, 62) mukaan aineiston riittävydestä kertoo se, että asiat alkavat toistaa itseään. Tällaista ilmiötä kutsutaan myös kylläntymiseksi eli saturaatioksi.

Yksityisyyden takaamiseksi olen välttänyt sitaattien käytössä liian henkilökohtaisia lainauksia. Haastatteluaineistoa käsittelemällä luottamuksellisesti ja tutkimukseni valmistuttua tuhosin saamani haastatteluaineiston. Vaitiolovelvollisuus on vahvana sijaisperheiden elämässä, joten haastattelut avasivat sijaisäitien tarpeen puhua myös vaikeista ja vaietuista asioista. Esiin tulleita luottamuksellisia asioita en kirjannut muistiinpanoihini enkä lainannut niitä työhöni. Saatekirjettä, jonka annoin jokaiselle haastateltavalleni, en myöskään laita liitteeksi. Tämä varmistaa osaltaan sen, ettei haastateltaviani tunnistettaisi.

Tutkimuksen teko pitää sisällään paljon eettistä pohdintaa niin aineistonhankinnassa kuin tiedon käytössä. (Eskola ja Suoranta 1998, 52). Eettisyys ja hienotunteisuus olivat mukana kaikissa haastatteluhetkissä. Ensinnäkin kerroin haastateltavilleni, minkälaista tutkimusta toteutan ja minkä vuoksi. Haastattelutilanteessa painotin vapaaehtoisuuden lisäksi sitä, että kenenkään henkilöllisyys ei paljastu

tutkimuksen missään vaiheessa. Mäkinen (2006, 114.) sanookin, että eettisen tutkimuksen lähtökohtia ovat haastateltavien henkilöiden vapaaehtoisuus ja anonyymius.

Asettelin kysymykset niin, etteivät ne satuttaneet tai loukanneet ketään, eivätkä olleet liian yksityiskohtaisia. Sijaisäidit vastasivat haastattelukysymyksiin innostuneesti. Osa heistä sanoi pohtineensa näitä samoja asioita varsinkin siinä vaiheessa, kun sijaisäitiys oli alkamassa tai alkanut. Sijaisäitien haastattelut todentavat mielestäni tätä tutkimusta, sillä heillä on runsaasti ensikäden tietoa sijaislapsistaan. Lisäksi tutkimuksessa käyttämäni sitaatit todentavat tutkimusaineistoni sisältöä.

6. TUTKIMUSTULOKSET

Tässä kappaleessa käyn läpi tutkimustuloksia, joita olen saanut haastattelemalla yhdeksää sijaisäitiä. Suorat sitaatit havainnollistavat sijaisäitien ja lasten ajatuksia sijaisäitien tulkitsemina. Olen jakanut aihealueet omiin kappaleisiin. Merkitsin selvyyden vuoksi haastateltavien sitaatit tutkimustuloksiini seuraavasti: H1, H2...H9.

6.1 Huostaanotto puheeksi

Kuusi haastatelluista sijaisäideistä kertoi pystyvänsä käsittelemään huostaanottoa sijaislastensa kanssa. Yksi sijaisäiti kertoi, että huostaanotosta puhuminen oli lapselle vielä liian tuore asia. Kaksi haastateltavaani sanoivat lastensa olevan vielä niin pieniä, että huostaanoton käsittely ei ollut vielä ajankohtaista. He kuitenkin kertoivat toivovansa, että lapsi jossakin elämänvaiheessaan pystyisi siitä puhumaan.

Huostaanoton käsitteleminen ei alkanut vielä sijoituksen alkumetreillä, vaan vasta vähitellen, ajan kuluessa. Molemminpuolinen tutustuminen vie oman aikansa. Jotkut haastateltavat kertoivat, että oli saattanut kulua vuosi, jopa kaksi, ennen kuin lapsi oli alkanut muistelemaan menneisyyttään. Lapsi alkaa uskaltautua käsittelemään menneisyyttään vasta silloin, kun hän on saanut rakennettua turvallisen kiintymyssuhteen, ja oppinut luottamaan uuteen perheeseensä. Sijaisvanhemman tärkeä tehtävä onkin oppia tuntemaan ja käsittelemään lasta niin hellävaroen, että hän alkaa pystyä luottamaan ja avautumaan. Haastatteluissa tuli esiin, että puhumisen laukaisee usein joku tekijä menneisyydestä.

Eräs sijaisäiti kertoi, että lapsi toi tullessaan pieniä vauvanvaatteita biologisesta kodista omille nukeilleen. Pukiessaan nukelle niitä potkukousuja, hän alkoi nyhyttää ja vähitellen itku voimistui. Sijaisäidistä tuntui kuin itkupato olisi auennut. Lapsi oli vähitellen alkanut kertoa itkun seasta, että äiti oli kotona kertonut, ettei ollut ehtinyt käyttää hänellä noita vauvanvaatteita, kun hänet oli viety kotoa.

Jos lapsi on pahoittanut mielensä jostakin, hän saattaa alkaa samalla muistelemaan omaa huostaanottoansa. Silloin itku tulee jostain niin syvältä.(H4)

Huostaanotto on lapsen elämässä kuin erittäin syvä ja rosoinen haava, jonka pitää saada rauhassa parantua tullakseen eheäksi ja terveeksi. (H7)

Tutkimuksesta ilmeni, että huostaanoton käsitteleminen on lapselle luonnollisesti hyvin arka asia. Siihen liittyvät keskustelut käydään useimmiten lapselle tutussa ja turvallisessa ympäristössä, ei niinkään arkitouhujen lomassa. Hyvä ja rento mieli nähtiin myös olevan lapselle eräs avautumisen apuväline. Eräs haastateltava muisteli perheensä erästä lomamatkaa, jolloin lapsi kesken leikkien oli alkanut yllättäen avautua. Siellä rantahietikolla sijaisäiti oli saanut kuulla, miltä kotoa lähtö ja huostaanottokokemukset olivat lapsesta tuntuneet. Hän sanoikin, että ”vuodatus tuli niin puun takaa”, että hän oli vain ihan hiljaa istunut ja kuunnellut.

Suurin osa vastaajista kertoi, että sijoitettu lapsi puhui toisen sijoitetun lapsen kanssa oikeastaan kaikesta muusta, mutta huostaanoton kokemuksia he eivät olleet pystyneet jakamaan keskenään, ainakaan aikuisen kuullen. Eräs haastateltavani oli huomionut, että kun lapsi oli käsitellyt huostaanottoaan, hän oli kertonut sen siten, kuin se olisi tapahtunut jollekulle muulle. Lapsen puhe oli kuulostanut siltä, kuin hän olisi ollut oman huostaanottoprosessinsa näkymätön sivustaseuraa- ja.

Sijaisäidit painottivat kahta olennaisinta seikkaa huostaanottokeskusteluihin liittyen eli keskustelua näistä asioista käydään aina lapsen ehdoilla ja ainoastaan silloin, kun lapsi itse aloittaa asian käsittelyn.

Vuosien kuluessa huostaanottoa on käyty läpi uudestaan ja uudestaan, pikku hiljaa se on jäänyt taka-alalle. (H7)

Kun huomaan, et lapsi alkaa muisteleen omaa huostaanottotilannettaan, tartun saman tien tilaisuuteen ja alan jutteleen asiasta lapsen kanssa, se vaatii hienotunteisuutta ei mitään väkisin. Olen huomannut, et tällä tavalla lasta saa pikku hiljaa avattua. Eli ei ite ota asiaa puheeksi vaan oottaa et laps ottas.(H6)

Lapsi joka saa työstää ja käsitellä omaa suruaan silloin, kun hän on itse siihen valmis, myös itse myöhemmin pohtimaan näitä asioita. Menneisyyden taakka alkaa helpottua, kun hän kokee saavansa sijaisperheessään kaipaamaansa turvaa, lohdutusta ja ymmärrystä. Haastatellut olivat huomioineet, että kun lapsi alkoi eheytyä, hän alkoi yhä vapaammin käsitellä huostaanottoa ja niitä tuntemuksia, joita siihen liittyi.

Se oli hieno fiilis, kun aloin tajuamaan et lapsi alko kotiutua meille sitä paremmin mitä enemmän hän pysty avautuun menneisyytensä haamuista. Jotenkin lukot aukeni, lapsen käytöskin muuttu vapautuneemmaksi ja ilosemmäksi.(H9)

Huostaanoton käsittelemisestä annetut haastatteluvastaukset toivat näkyviin mielenkiintoisen tuloksen. Vastauksista tuli vahvasti esille se, että huostaanoton ja siihen liittyvien tilanteiden käsitteleminen lasten kanssa toi selvästi helpotusta myös lapsen kotiutumisprosessiin.

6.2 Kotiutumista helpottavia tekijöitä

Perusturvallisuuden syntyminen. Sijoitetun lapsen taustatekijä on useimmiten turvattomuus, joka tuli ilmi myös näissä haastatteluissa. Ei siten ollut ihme, että tutkimukseni valossa lapsen kotiutumisen yksi tärkeimmistä kriteereistä oli juuri sijaisperheessä koettu turvallisuus. Tämä tuli esiin jokaisen vastauksista, joten siitä voi päätellä, että lapselle on oleellista kasvaa turvallisessa ja tasapainoisessa ympäristössä. Sijaisäidit kertoivat lasten turvallisuuden koostuvan monista eri tekijöistä. Lasten lausahdusten ja omien havaintojen pohjalta he toivat esiin erilaisia huomioita, miten lapsi koki turvallisuuden.

Tässä seuraavana sitaatteja, joita sijaisäidit ovat kuulleet lapsiltaan.

Mä tykkään, kun täällä on niin turvallista asua. Saan niin helposti nukahdettua ja vaikka yöllä herään, nukahdan saman tien. Mikähän siinä on, kun äitin luona en saa millään unta, pyörin sängyssä vaikka miten kauan ja lopuksi mulle ollaan kiukkuisia, kun aina vaan valvon...(H8)

Tykkään illalla maata omassa sängyssä ja kuunnella teidän juttelua, ei tarvi pelätä eikä mitää.. (H5)

Mikä onni, että mä saan asua täällä. Tää on niinku sellanen turvatalo. (H6)

Normaalin perheen normaali arki hoitaa lasta niin fyysisesti kuin psyykkisesti, kietytti eräs sijaisäideistä. Perusturvallisuus ja luottamus syntyvät siis arkielämän keskellä. Haastatteluissa otettiin puheeksi se, että kun päivärytmi on selkeä, lapsella on turvallisempi olo. Eräs haastateltava kertoi lapsestaan, joka saattoi reagoida negatiivisesti, jos perheen kauppareissu tehtiin torstaina, vaikka yleensä se oli tehty perjantaina. Hän sanoikin huomioineensa, että lapsi halusi asioiden sujuvan korostuneen kaavamaisesti. Tämä kaavamaisuus oli ajan myötä alkanut kyseisen lapsen kohdalla hellittää, mutta jonkinlainen pakonomaisuus oli edelleen näkyvissä.

Kun lapsi tietää jo valmiiksi, mitä seuraavaksi tapahtuu, hänen ei tarvitse jännittää eikä pelätä tulevaa. (H3)

Haastatteluissa tuli esiin, miten rutiinit ja rajat ovat lapselle olennaisia turvallisuuden luoja. Eräs haastateltavani kertoi lapsista, jotka heille tullessaan olivat kasvaneet aika lailla rajattomissa olosuhteissa. Hän sanoi ihmettelevänsä sitä, miten nopeasti lapset olivat sisäistäneet uuden kodin säännöt ja rajoitukset. Hän sanoi myös olevansa helpottunut, kun lapset alkoivat kapinoida, sillä lapsi, joka liian kiltisti ja orjallisesti noudattaa annettuja sääntöjä, ei ole päässyt sinuiksi uuteen kotiin.

Haastateltavat kertoivat, että kun lapselle on saatu luotua turvallinen ja varma olo, hän alkaa uskaltautua luomaan kontakteja uuteen perheeseen. He olivat huomioineet, että lapsi alkoi uskaltaa toimia sijaiskodissa yhä itsenäisemmin ja rohkeammin sekä puhua ja kysellä yhä enemmän, kritisoida ja kyseenalaistaa erilaisia asioita. Hän oli alkanut sanoa ääneen ja välillä äänekkäästikin mielipiteitään eli rohkaistunut tuomaan esille, mitä ajattelee, mitä toivoo, miltä tuntuu. Haastatteluissa tulikin ilmi, että kun tämä prosessi alkaa tapahtua, voi olla varma siitä, että lapsi on kotiutunut. Tutkimuksessani korostettiin tämän hetken merkityksellisyyttä, sillä sen sanottiin olevan yksi parhaimmista ja palkitsevimista hetkistä niin sijaisperheelle kuin sijoitetulle lapselle.

Sijaissisarouden rikkaus. Sijaissisarouden nähtiin olevan merkittävässä roolissa lapsen kotiutumiseksi. Tässä omassa tutkimuksessani sijaissisaroudella tarkoitetaan nimenomaan samaan sijaiskotiin sijoitettujen lasten välistä sisaruutta. Kuusi yhdeksästä sijaisäidistä kertoi sijaissisarouden toimivan uuden lapsen kotiutumista helpottavana tekijänä. Haastatteluista tuli ilmi, että jos perheessä oli jo ennestään yksi tai useampi sijoitettu lapsi, uuden lapsen tulo perheeseen sujui mutkattomammin. Eräs vastaajista sanoi, että sijaissisarukset pystyvät samaistumaan toisiinsa kokemustensa kautta ja ymmärtävät toisiaan ilman sanojakin. He saattavat käyttäytyä kuin olisivat yksi ja sama henkilö ja käyttää me-sanaa, vaikka puhuisivatkin vain itsestään. Tämä vaihe nähtiin kuuluvan varsinkin sijaissisarouden alkutaipaleelle.

Sijaissisaruksilla on useinkin hyvin samantyyliä menneisyyden kokemuksia. Kun he tutustuvat ja pääsevät niin liki toistaan, että pystyvät jakamaan kokemuksiansa, niin se, jos mikä yhdistää heitä. Heistä tulee yleensä hyvin nopeasti sielunsisaria. (H3)

Lapsen kotiutumista helpottaa jo pelkästään tieto siitä, että perheessä on muitakin sijaislapsia kuin hän.(H9)

Lapsilla on yleensä tapana vertailla itseään toisiin lapsiin. Tutkimustulokseni osoittivat, että sijaislapsilla on varsin suuri taipumus verrata itseään muihin, joten sijaissisarouden nähdään tuovan tähänkin asiaan huojennusta. Sijoitettu lapsi kokee helpotusta siitä, kun tietää olevansa samalla tasavertaisella viivalla kuin muut perheeseen sijoitettut lapset.

Ensimmäisen sijaislapsen kohdalla aloin ihmetellä, kun kotona hän kutsui meitä aina etunimillä ja muiden kuullen äidiksi ja isäksi. Otinkin asian kerran puheeksi. Lapsi kertoi, että sen takia hän sanoo meitä äidiksi ja isäksi, ettei kukaan tietäisi hänen olevan sijaislapsi. Olin aika surullinen lapsen puolesta. Onneksi tilanne korjaantui, kun saimme toisen sijaislapsen. Enää en ole huomannut, että lapsi olisi kokenut tarvetta peitellä taustaansa. (h1)

Edellisestä sitaatista huomaa sen, miten tärkeä vertaistuki sijaissisaruus on. Saman kokemuksen jakaminen on lasta hoitavaa ja eheyttävää. Lapsi kokee normaaliutta, kun hän voi peilata itseään samassa tilanteessa olevan kanssa, ja tätä kautta hän pystyy hyväksymään itsensäkin paremmin. Lapsi kokee myös uudessa

perheessä asumisen normaalimmaksi ja kotoisemmaksi, kun siellä asuu muitakin sijoitettuja lapsia.

Haastatteluissa haluttiin korostaa myös biologisen lapsen ja sijaislapsen sisaruussuhteen tärkeyttä. Heistä yleensä tulee toisilleen läheisiä ja rakkaita, mutta se vaatii pidemmän kypsyamisajan. Tutkimustuloksissa paljastuikin, että sijaissisarret pysyvät samaistumaan taustakokemuksiensa kautta nopeammin toisiinsa ja pääsevät sen kautta luontevammin kasvamaan sisarina.

Eräs haastateltavani, jonka biologinen ja sijoitettu lapsi olivat samanikäisiä, sanoi tuskaillevansa sitä, että monta kertaa hän huomaa suhtautuvansa biologiseen lapseensa ”äitimäisemmin”, kun taas sijoitetun lapsen kohdalla enemmän ammatillisemmin. Hän sanoi lasten samalle riville laittamisen taitoa erääksi sijaisvanhemmuuden kulmakiveksi. Kaksi haastateltavistani kertoi, että he kokevat helpommaksi jakaa äitiyttään sijoitetuille lapsille, kun biologiset lapset ovat jo aikuisia. He näkivät, että tällöin lasten ei tarvitse kilpailla keskenään saadakseen huomiota.

Usein on niin, että jos perheessä on samanikäisiä biologisia ja sijoitettuja lapsia, se vaatii sijaisvanhemmilta erityistä viisauden ja tasapuolisuuden kykyä kohdella heitä samanarvoisina.

Perheeseen hyväksytyt. Jokaisella on halu tulla hyväksytyksi perheeseen kuuluvaksi jäseneksi, niin myös sijaislapsella. Tutkimukseni toi esille sijaisäitien näemyksen siitä, että huostaan otettu lapsi kotiutuu sijaisperheeseen sitä paremmin, mitä nopeammin hänelle kasvaa tietoisuus siitä, että hänet on hyväksytyt uudeksi perheenjäseneksi. Lasta pitää kehua, kannustaa ja innostaa, hänen täytyy saada vahvoja hyväksytyksi tulemisen kokemuksia. Lapsen mukaan ottaminen perheen arkipäivän toimintaan ja tapahtumiin nähtiin erityisesti vahvistavan lapsen tarvetta tulla hyväksytyksi. Tämän avulla hän alkaa varmistua siitä, että hän on tasavertainen perheen muiden jäsenten kanssa. Tutkimus osoitti, että arkinen kotielämä antaa lapselle tavallisen lapsen roolin. Lasta ei siis pidä suojella liikaa, sillä se estää häntä pääsemästä kiinni normaaliin elämään.

Kun lapsi pääsee perheen yhteisiin juttuihin mukaan olipa se sitten pullan leipomista, haravointia, lomareissuja, siivoamista. Tällanen yh-

teinen touhu saa lapsen tuntemaan olonsa kotoisaksi. Eikä ole niin väliä mitä puuhataan vaan se, että hän saa olla siinä mukana. (H3)

Lapsi on sijoituksen myötä yhtäkkiä ilman biologista kotiaan ja perhettään, täysin ymmällään uusista ihmisistä ja elinympäristöstä. Tämä aiheuttaa lapsessa ahdistusta ja epä tietoisuutta ja hän alkaa hakea omaa paikkaansa. Kolme haastateltavaa kertoi, kuinka sijoituksen alussa lapsella oli suuri tarve joka tavalla miellyttää ja mielistellä tullakseen nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi. Tämä on lapsen keino hakea itselleen hyväksyntää. Sijaisäidit sanoivat lapsen käytöksen aiheuttaneen jonkin verran negatiivisia tuntemuksia, vaikka he tiesivätkin sen olevan luonnollinen reaktio ja loppuvan kotiutumisen myötä.

Vähitellen lapsi huomasi, että ei tarvi mielistellä ja näytellä niin kilttiä saadaksensa sitä huomiota ja hyväksyntää. (H1)

Muistan aina erään kiintymyssuhdeongelmaisen lapsen. Hän oli ollut meillä ehkä puoli vuotta, kun erään kerran katseli olohuoneen seinällä olevia biologisten lastemme yksivuotiskuvia ja sanoi yhtäkkiä:” Haluaisin mun kuvan myös tuohon seinälle, kun musta tuntuu, että mä oon syntyny tähän perheeseen.” (H5)

Edellä mainitun sitaatin sanonut sijaisäiti kertookin, että siinä hetkessä hänelle kirkastui, että nyt lapsi oli tullut kotiin. Hän sanoo lapsen lausahduksen tuntuvan edelleen palkitsevalta voimavaralta ja kannustimelta arjessa.

Avoimuus. Asioiden avoin puheeksiotto oli sijaisäitien mielestä oleellinen kotiutumisen edistäjä. Kun lapsi huomaa, että häntä kuunnellaan ja hänen mielipiteillään on väliä, saa hänet tuntemaan itsensä arvostetuksi jäseneksi perheessä. Vastauksista ilmeni, että avoimesti lapsen kanssa puhuva ja toimiva sijaisvanhempi rohkaisee lasta avautumaan asioistaan, niistä kipeistäkin.

Meillä puhutaan aika rehellisesti ja sillä lailla jotta lapsi tajuaa missä mennään. Kyllä lapsi pystyy ottamaan vastaan kipeitäkin asioita, kun hänellä on luja luottamus ja oma paikkansa meidän perheessä. (H2)

Sanotaan, että lapsi ei mene rikki totuudesta. Tämä pitää tutkimuksenikin mukaan paikkansa. Haastattelut antoivat selkeän kuvan siitä, että kun lapsen kanssa puhutaan avoimesti ja selväsanaisesti, hänen ei tarvitse arvailla asioita ja tehdä niistä

omia, usein harhaanjohtavia johtopäätöksiä. Tutkimuksesta kävi ilmi, miten lasta koskevia ongelmallisia asioita oli joskus hankala ottaa puheeksi. Tulisi siis harkita, mitä lapselle sanoo, sillä he ovat tottuneet tarkkailemaan aikuisen ilmeitä ja eleitä ja osaavat lukea rivien välistä, joskus liikaakin.

Jos yrittää peitellä ja niinku sillä tavalla suojata lasta pahoilta jutuilta, mennään metsään. Varsinkin sijoitetulla lapsella on niin herkistyneet tuntosarvet, että hän tosi nopeesti huomaa jos pinnan alla kuuuuu.(H8)

Joku kipeeltäkin tuntuva asia pitää vaan pystyy jutteleen lapsen kanssa. Sitä vaan niinku ajattelee, et kestäkö lapsi. Jälkeenpäin sit huomaa, et ei mitään hätää, lapsi on ihan ok! Voihan sanomisiaan yrittää vähän pehmentää, mut yleensä lapsi lukee rivien välistä sen totuuden.(H6)

Haastatteluista kävi ilmi, että selvää kotiutumista sijaisperheeseen alkaa tapahtua, kun lapsi otetaan mukaan perheen arkeen. Kun lapsen mielipiteitä huomioidaan, häntä kuunnellaan ja hän saa olla mukana perheen yhteisissä tapahtumissa ja suunnitelmissa, alkaa tapahtua luonnollista kotiutumista. Tärkeäksi koettiin myös, että lapsi voi puhua rohkeasti omista tunteistaan ja elämästään sijaisperheessä.

Lapsen hyvä suhde molempiin koteihin. Tutkimus osoitti sen, että kun kyse on huostaan otetun lapsen asemasta, hänellä ei juuri ole valinnanvaraa, vaan hän joutuu olosuhteiden vuoksi olemaan kahden kodin lapsi. Siksi koettiin erittäin tärkeäksi se, että lapsi pystyi toimimaan kotien välillä mahdollisimman vaivattomasti. Tämän nähtiin olevan merkityksellistä myös lapsen tasapainoiselle kotiutumiselle.

Eräs haastateltavani totesi, että vaikka sijaiskoti tuntuisikin pitkäaikaisesti sijoitetusta lapsesta enemmän kodilta, niin lapsen juuret ovat kuitenkin siellä syntymäkodissa. Hän lisäsi, että lapsen täytyy oman identiteettinsä vuoksi tietää, kuka hän on, sillä se auttaa häntä ehyemmäksi kasvamisessa. Vastauksista tuli esiin myös se, miten sijaisvanhemman yksi merkittävä tehtävä on tutustuttaa lapsi hänen biologisille juurilleen ja samalla juurruttaa lasta sijaisperheeseen, huolimatta omista osin ristiriitaisista tunteistaan.

Vältä lapsen juttujen puimista negatiiviseen sävyyn, kun huomaan, miten tukalalta se työstä tuntuu. (H7)

Tutkimustulokset osoittivat myös, että sijoitettu lapsi oppiikin pitämään kahta kotia rikkautena, jos kotien välillä on sopusointuinen ja toimiva verkosto.

Lapsen suusta kuultua: Sanoin koulus kavereille, että mulla on kaks äitiä ja kaks isää eli siis kaks kotia. Kaverit näytti kyllä vähä kateelliselta.. (H3)

Edellä mainitussa sitaatissa näkyy selvästi se, miten lapsi on oppinut näkemään kahden perheen omistamisen rikkautena. Kotiutuminen nähtiinkin olevan lapselle helpompaa, jos hän pystyy mahdollisimman vapaasti puhumaan ja ennen kaikkea hyväksymään elämisensä kahden kodin lapsena. Erään sijaisäidin mukaan lapsi kokee tärkeänä sen, että sijaisvanhemmat hyväksyvät hänen biologisen perheensä. Sen koettiin antavan lapselle vahvistuksia siitä, että hän kelpaa kokonaisuutena uuteen perheeseen.

Säännölliset kotitapaamiset. Kolmessa vastauksessa tuli esiin, että myös säännölliset kotitapaamiset tasapainottivat ja kotiuttivat lasta. Tutkimuksen valossa näytti siltä, että niille lapsille, jotka eivät voineet mennä biologisten vanhempien luo säännöllisille kotilomille, aiheutui surua ja taantumista.

On vaikea kohdata lapsen surua, kun sanat ei riitä kertomaan, miten pahoillaan sitä on lapsen puolesta, joka on täysin syytön..(H2)

Merkillepantavaa oli se, että haastateltavien mukaan lapsi koki erityisen tärkeänä myös pelkän kotilomalle pääsyn mahdollisuuden. Lapselle ei kuitenkaan aiheutunut pettymystä, vaikka loma välillä viivästyi tai siirtyi, vaan nimenomaan se, että kotona oli mahdollisuus käydä. Lapselle nähtiinkin olevan erityisen tärkeää, että hänen on mahdollista kulkea molempiin koteihin. Lapsen oli vaikea käsittää, jos säännölliset kotitapaamiset äkillisesti loppuivat. Tutkimuksessa paljastui, että tämä tapahtuma hidastaa normaalia kotiutumista, kun lapsi joutuu kuluttamaan voimavarojaan surun ja ikävän työstämiseen.

Säännöllisten kotitapaamisten jälkeen tuli yhtäkkiä täys stoppi. Lapsi ei heti ees tajunnu, mitä tapahtu. Siihen asti normi kotiviikonloput ja sitten kävi näin. Ei oo sama asia mennä mummolle tai serkulle, lapsi kaipaa äitiä. Tämä näkyi arjessa pitkään, koulunkäyntikin kärsi. (H1)

Suku on paras. Kahdella haastateltavallani oli taustallaan sukulaissijoitus ja kyseinen sijoitusmuoto olikin heidän mielestään ehkä se luontevin kotiuttaja. He perustelivat sen siten, että lapset tuntevat kodin useimmiten jo entuudestaan ja tietävät saavansa sieltä turvaa ja hyväksyntää. Lapsen ei tarvinnut opetella kaikkia asioita alusta, joten kotiutumisen nähtiin lähtevän helpommin käyntiin. Sukulaisperhe tietää yleensä myös lapsen keuhkoista kotiloista ja huostaanottoon liittyvistä tilanteista jo etukäteen, joten lapsen kanssa koettiin pystyvän luontevasti käsittelemään näitäkin asioita.

Aavistelin jo etukäteen, että joku päivä lapsi huostaan otetaan. Aloinkin valmistautua ottamaan hänet vastaan kun tiesin olevani mitä todennäköisimmin hänen uusi äitinsä. Olin ollut lapsen tukivanhempana jo pari vuotta.(H2)

Vastauksista ilmeni myös se, että kun molemminpuolinen side oli jo valmiina, kaikkea ei tarvinnut alkaa alusta lähtien opettelemaan.

Lapsi istui syliin, kietoi kädet ympärille ja rutisti, silloin surun keskellä koin onnea siitä, että saan olla tälle pienelle tytölle kotina. (H4)

Sukulaissijoituksessa nähtiin muutama negatiivinenkin asia. Lapsen vanhemmat saattavat vierailta sukulaissijoituskodissa ilmoittamatta etukäteen, olla päihtyneitä ja käyttäytyä huonosti. Tutkimuksen mukaan he myös pystyivät ohjailemaan lastaan enemmän sijaiskodin tuttuuden takia. Nähtiinkin, että kun liian moni sekaantuu lapsen asioihin, hän ei pääse löytämään paikkansa, joka luonnollisesti vaikeuttaa kotiutumista. Sukulaislapsen perheen ongelmien nähtiin aiheuttavan enemmän ahdistusta, kun ne olivat niin lähellä itseä.

Ongelmia onkin helpompi kohdata, kun ne eivät ole niin iholla.(H2)

Sijaisän rooli. Eräs sijaisäiti kertoi, että kiireellisen sijoituksen myötä heille sijoitettiin pienet sisarukset, ja heillä oli entuudestaan jo kolme sijaislasta. Työmäärä oli aika iso, joten he päätyivät siihen, että myös sijaisäi jää kotiin hoitamaan lapsia, eli isä oli omasta työstään puoli vuotta vuorotteluvapaalla. Tämän puolen vuoden aikana sijaisäiti sanoi huomanneensa, miten läsnä oleva isä oli hyväksi avuksi lasten kotiutumisessa. Lasten ei niinkään tarvinnut hakea huomiota ja kilpailla pai-

kastaan, kun heillä oli kaksi hoitajaa. Ilman isää kasvaneiden lasten nähtiinkin kasvattavan kiintymyssuhdettaan sijaisisäänsä, joka oli päivittäin lasten arjessa ja saatavilla. Kun sijaisian vuorotteluvapaa loppui ja kotitilanne perheessä muuttui, lasten nähtiin olevan kuin eksyksissä. Oli kestänyt jonkin aikaa, ennen kuin lapset olivat sisäistäneet tämän muuttuneen perhekuviön.

Lapset olivat ymmällään, kun olivat tottuneet siihen, että ollaan molemmat tässä kotona, varsinkin poika reagoi. Kun mies tuli töistä kotiin, lapsi kulki hänen perässään ja selitti kovasti päivän tapahtumia. Se oli liikuttavaa. (H7)

Edellä mainittu sijaisäiti kertoi, että arki kyllä lähti vähitellen sujumaan sijaisian töihin paluusta huolimatta, mutta lapset muistelevat haikeana aikaa, jolloin sijaisäkin oli ollut kotona.

Kaverit ovat tärkeitä. Yksi haastateltava kertoi sijaislastensa kaveruussuhteiden olleen yhtenä kotiuttavana tekijänä. Hän sanoi, että aika pian sijoituksen jälkeen naapuruston lapset alkoivat käydä heillä kyläilemässä. Heidän sijaislapsensa olivat jännittäneet uusia kavereita ja alkututustuminen oli ollut jäykkää. Ensin oli vain istuttu puhumattomina ja vilkuiltu toisia, mutta jossain vaiheessa jää oli kuulemma alkanut sulaa. Haastateltavan mielestä tällaisilla kaveruussuhteilla on iso merkitys sijaislapselle, joka kokee helposti vierauden tunteita uudessa elämäntilanteessa.

Tuli kyllä hyvä olo, kun näki, miten lapset lähti posket hehkuen viiletämään kaverien kanssa, kuin olisivat aina tunteneet.(H5)

Haastateltava sanoikin, että kun lasta kohdataan normaalina, vierauden tunne alkaa väistyä kotiutumisen tieltä. Oleellista oli se, että lapsen kohtaaja oli toinen lapsi, sillä sijoitettu lapsi kaipaa aikuisen hyväksynnän lisäksi yhtä lailla kavereidensa hyväksyntää. Haastateltavan mielestä lapset hallitsevat kaveruuden synnyttämisen taidokkaammin kuin aikuiset. Lapset ovat yleensä hienovaraisia eivätkä utele liikoja. Tällöin sijoitetunkaan lapsen ei tarvitse selitellä mitään, jos ei itse halua. Sijaisäiti kertoi, että hän näkee lasten keskinäisen leikin, puuhailun ja yhdessä tekemisen ilon kotiuttavan sijoitettua lasta hyvin luonnollisesti. Hänen mielestään onkin tärkeä antaa lasten keskenään luoda kaveruussuhde, sillä silloin siitä tulee aito eikä väkisin tehty.

6.3 Kotiutumista vaikeuttavia tekijöitä

Lasten lojaalius. Yhtenä lapsen kotiutumiseen liittyvänä vaikeutena nähtiin biologisen perheen ja sijaisperheen välinen ristiriita. Lapsen lojaalius biologisia vanhempia kohtaan ja samalla halu olla sijaisperheen puolella asettaa lapsen tukaalaan asemaan. Tutkimuksessa painotettiin, että ristiriitaista asetelmaa lapselle tärkeiden perheiden välillä pitää välttää, sillä se saattaa vieraannuttaa lasta sijaisperheestä, ja samalla kotiutuminen kärsii. Eräässä haastattelussa tuli esille sijaisäidin halu avata välillä ”sanainen arkkunsa” ja kertoa ikävät tosiasiat biologisista vanhemmista. Hän kuitenkin sanoi pitävänsä ”suunsa tiukasti kiinni”. Hän näki selvästi sen, että vaikka lapsi kuulisi millaisen totuuden tahansa, hän vaistomaisesti asettuisi vanhempiensa puolelle ja sijaisperhe jäisi toiseksi.

Vaikka vanhempien taustalla ois mitä erilaisimpia ongelmia, lapsi yrittää kääntää nekin parhain päin.(H4)

Ei voi aina ymmärtää sitä lapsen lojaaliutta, vaikka mitä sattuis, niin lojaalius on ja pysyy (H9)

Tutkimus osoitti, että suuria vaikeuksia lapsen kotiutumiselle toi myös se, jos biologinen perhe ei hyväksynyt lapsen sijoituspaikkaa. Vanhemmilleen lojaali lapsi on hukassa näissä ristiriitatilanteissa, sillä huostaanotto prosessi on jo sinällään tarpeeksi iso kriisi lapselle. On ymmärrettävää, että biologiset vanhemmat ovat myös kriisin keskellä ja kovan paikan edessä joutuessaan luopumaan lapsestaan. Vaikka riittämätön vanhemmuus onkin usein syynä lapsen sijoitukseen, lapsi on automaattisesti samoilla linjoilla heidän kanssaan. Usein jos vanhemmat vastustavat sijoitusta, myös lapsi vastustaa.

Ensin vastustus oli aika näkyvää, nyt vähemmän, mut tuntuu, et hampaankolossa on kuiteski jotain.(H9)

Jos perhe vastustaa sijoitusta, niin kotiutuminen estyy, eikä pääse alkamaankaan normaalisti. (H4)

Vastauksista tuli esille, että vasta silloin, kun biologiset vanhemmat suostuvat sijoitukseen ja antavat lapselleen luvan asettua uuteen perheeseen, tasapainoinen kiintymyssuhde sijaisperheeseen lähtee syntymään. Eräs tutkimukseeni osallistu-

nut mainitsi, miten vaikealta tuntui lähestyä vanhempaa, joka koko olemuksellaan näytti välinpitämättömältä kohdatessaan lapsensa sijaisperheen. Torjuva asenne onkin huono lähtökohta suhteiden kunnossa pitämiseksi. Lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi sijaisperheiden tärkeä rooli on yrittää ylläpitää kotien välisiä toimivia suhteita. Joskus se vaan on helpommin sanottu kuin tehty, tulkitsi eräs sijaisäideistä.

Lapsen monisäikeinen ongelmavyöhyke. Vastauksista ilmeni, että traumatisoituneella lapsella saattaa olla takanaan niin iso ongelmavyöhyke, että normaali kotiutumisprosessi voi viivästyä tai kotiutumista ei vaan tapahdu. Syitä lapsen ongelmien syntymiseen on paljon, esimerkiksi huonot lähtökohdat, laiminlyönnit, turvattomuus sekä pitkittynyt ja vaikea huostaanotto. Moniongelmainen lapsi tarvitseekin toipumiseensa ammatillista ja terapeutista työotetta, johon tavallisen perheen resurssit eivät välttämättä riitä.

Oomme kuitenkin vain ihan tavallinen perhe. En tiää, riittäiskö kykyä käsitellä lapsen isoja traumoja. Se vois olla liika haastava urakka. (H3)

Joskus lapsi saattaa kuitenkin alkaa toipua kovista koettelemuksistaan turvallisen ja välittävän sijaisperheen hoidossa, kuten joistakin vastauksista ilmeni. Siltikin traumat saattavat näyttäytyä lapsen elämässä niin kauan ja niin haasteellisina, että sijaisperhe voi uupua sen keskellä. Eräs haastateltava toi esiin sen, miten liian myöhäisessä vaiheessa sijoitettu lapsi oli jo niin traumatisoitunut, että keskinäinen yhteistyö ei yrityksistä huolimatta onnistunut.

Vaikeana asiana nähtiin myös se, kun lapsen ongelmista ei kerrottu etukäteen. Ongelmat saattoivat näyttäytyä vasta myöhemmin. Kun lapsi alkoikin oireilla, sijaisvanhemmuus koettiin haasteellisempänä. Eräs haastateltavani sanoi, että aluksi tuli itsesyytöksiä, että ei osannut hoitaa lasta kunnolla. Toinen sijaisäiti taas kertoi kokeneensa syyllistämistä sosiaalityöntekijöiden taholta. Molemmat myönsivät lapsen ongelmien salailun vaikeuttaneen kiintymistään lapseen, vaikka lapsi ei ollutkaan syyppä tilanteeseen.

Vääränlaiset odotukset sijaisvanhemmuudesta. Tutkimukseni osoitti, että vääränlaiset odotukset sijaisvanhemmuudesta ja siitä johtuva pettymyksen tunne hi-

dastivat sijaislapsen ja perhehoitajan kiintymistä toisiinsa. Vastauksista tuli ilmi se, että sijaisvanhemman on vaikea myöntää edes itselleen, että tuli mahdollisesti tehtyä virhearvio sijoituksen suhteen. Eräs haastateltavani kertoi sijaisvanhemmuutensa alussa tuntuneen siltä, että lapsi ei kuulu heidän perheeseen, kun ei ollut minkäänlaisia tunteita häntä kohtaan. Hän sanoi, että vieraaseen lapseen ei heti kiinny, vaikka hän olisi hyvinkin suloinen kiharapää.

Perhehoitajakin tarvitsee oman sopeutumisajan sijaisvanhemmuuteen, johon hän ei välttämättä ole osannut varautua. Tällöin odotukset voivatkin muuttua pettymyksen tunteeksi, kiteyttää eräs sijaisäideistä. Yhden haastateltavani neuvo oli, että kannattaa myöntää itselleen olevansa epäonnistunut, mutta samalla voi sanoa yrittävänsä tehdä parhaansa asioiden eteen. Jos ei halua tai pysty näkemään omia puutteitaan, ei niitä myöskään voi alkaa korjaamaan.

Jos lähtee sillä asenteella liikkeelle, että tässä hoidetaan vaikka useampikin lapsi, niin totuus voi olla aika karu. (H1)

Vaikka arki sujuikin omalla painollaan, jokin hiersi ja vaikeutti asioita ja keskinäistä toimimista, eräs vastaajista sanoi ja jatkoi, että lapsi tunnistaa nopeasti aikuisen tunteet ja alkaa reagoida niihin välittömästi. Hän saattaa alkaa tarrautua, olla aggressiivinen tai vetäytyä. Sijaisvanhempi, joka ei ole vielä sisäistänyt omaa rooliaan, kokee helposti turhautumista ja epäonnistumista. Jos perheen tilanne on liian kauan tässä pisteessä, lapsen kotiutuminen ei pääse kunnolla alkamaan.

Aluksi tuli huono fiilis, kun en vain pystynyt suhtautua lapseen normaalisti. Yritin olla aivan tavallisesti, mutta joku hiersi..(h8)

Haastatteluissa ilmeni, että jos näiden epämääräisten tuntemuksien keskellä lapsen fyysiset tarpeet pystyttiin tyydyttämään, ja arki sujui tasaisesti eteenpäin, lapsessa tapahtui edistymistä. Ajan kuluessa opittiin tuntemaan toisensa ja vähitellen molemminpuolinen kiintyminen ja toimiva vuorovaikutus alkoivat vahvistua.

Se vaatii oman aikansa, että tottuu vieraaseen lapseen. Ja ihmeellistä on sekin, miten ajan kanssa lapsesta voi tullakin noin rakas.. (H7)

Liian nopea tahti. Lapsi saattaa myös reagoida voimakkaasti tilanteeseen, jossa hänen ympärillään onkin yhtäkkiä uusi koti ja uusi perhe. Tutkimuksen valossa näytti siltä, että varsinkin kiireellisen sijoituksen kokenut lapsi viestii voimakkaasti uuden edessä. Kun kaikki tapahtui liian nopeasti, lapsi ei ehtinyt valmistautua tulevaan. Ennustettavuus on tasapainoiseen elämään liittyvä oleellinen asia. Kun tämä tasapaino järkkyy, lapsi yleensä myös reagoi rajusti, sanoi eräs vastaajista. Reagointi ei välttämättä ole äänekkästä, vaan se voi olla myös vetäytymistä ja vaikenemista. Vastaajan mielestä vetäytyvään lapseen onkin vaikea saada kontaktia, jolloin lapsen kotiutuminen luonnollisesti vaikeutuu.

Sitä on kovan tilanteen edessä, kun on yrittänyt käyttää kaikenlaisia konsteja, että lapsi avautuisi. Tulee tosi onnellinen olo, kun sitten kuori alkaa repeytyä. (H9)

Eräs vastaajista mainitsi, että kun alkuvaikeudet alkoivat vähitellen väistyä, sai lapsi uudestaan kiinni elämästään. Hän alkoi sopeutua tilanteeseen ja hyväksyä asiat niin kuin ne ovat. Eräs haastateltavani sanoi, että vain lapsi on niin mutkaton, että hän löytää iloa ja valoa sieltäkin, missä aikuinen näkee vain pelkän pimeyden.

Erilaisuuden tunne. Tutkimus paljasti myös, että lapsen kokema erilaisuuden kokemus hidasti kotiutumista. Erilaisuuden kokemukset olivat näyttäytyneet esimerkiksi häpeilynä, selittelynä ja arkuutena. Haastatteluissa mainittiin, että varsinkin sijoituksen alussa lapsi oli hävennyt kertoa koulukavereilleen asuvansa sijaiskodissa. Lisäksi lasta oli kovasti ahdistunut, jos hän oli joutunut ihmettelyjen tai kyselyjen kohteeksi. Tämän kaiken häpeilyn nähtiin lisäävän lapsen arkuutta käsitellä omia asioitaan, joka taas vaikutti negatiivisesti lapsen kiintymiseen ja kotiutumiseen. Kun sijoitus oli saman lapsen kohdalla päässyt vauhtiin, hänet oli monesti yllätetty selittämässä asioitaan ventovieraille ihmisille ja hyvinkin perusteellisesti. Häpeilevän lapsen käytös saattaakin muuttua päinvastaiseksi, eli hän haluaa saada mahdollisimman paljon huomiota ja hyväksyntää, vaikka tuntemattomilta.

Vaikka lapsen tietä yritettiin tasottaa monellakin lailla, niin erilaisuuden leimaa oli vaikea saada aisoihin. Ei voi nähdä lapsen pään sisään, miltä tuntuu, se on lapsen oma tunne hänen omasta elämästä. Eikä vaan voi määräänsä enempää auttaa toista, vaikka miten haluis.(H1)

Tällä hetkellä lapsen nähtiin olevan tasaisempi ja eheytyneempi. Enää hän ei kokenut häpeää sijaishkodistaan, siellä kävi kavereita ja hän itse kävi kavereiden luona. Selittelyä esiintyi vielä, mutta senkin oli nähty vähentyneen pikku hiljaa.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuskysymykseni olivat siis kohdennettu sijaisäideille. Halusin selvittää, pystytäänkö huostaanottoa yleensä käsittelemään sijoitettujen lasten kanssa, ja mitkä sijaisäitien mielestä ovat lasta kotiuttavia tekijöitä, ja mitkä tekijät taas hankaloittavat kotiutumista.

Olennaisin osa huostaan otetun lapsen uuteen perheeseen kotiutumista on turvallisen ja tasapainoisen kiintymyssuhteen luominen ja syntyminen. Tärkeää on myös huostaanotto-prosessin käsitteleminen yhdessä lapsen kanssa, lapsen ehdoilla. Lapsen kotiutumisen helpottamiseksi tarvitaan erilaisia tekijöitä, kuten tutustumis- ja sopeutumis-aikaa, välittämistä, turvallisuutta, avoimuutta, rajoja ja rutiineja sekä pysyvyyttä. Joskus kotiutuminen voi olla myös haasteellisempaa. Haasteita voivat aiheuttaa muun muassa lapsen lojaalius, sijaisäitien haasteet tai esille tulevat ongelmat.

Tutkimustulokseni mukaan suurin osa haastatelluista sijaisäideistä oli pystynyt käsittelemään huostaanottoon liittyviä asioita sijoitetun lapsensa kanssa. Usein puheeksiotto oli kuitenkin vienyt oman aikansa, joskus parikin vuotta ennen kuin lapsi oli alkanut avautua. Luonnollisesti aivan pienten lasten kanssa huostaanottoa ei voitu käsitellä. Merkillepantavaa huostaanoton käsittelyn onnistumisessa näytti olevan se, että lapsen pitää saada itse aloittaa asian käsittely ja sitä pitää puida nimenomaan lapsen ehdoilla.

Huostaanoton käsittely nähtiin olevan yhteydessä kotiutumiseen. Tuloksista näkyi, että samassa suhteessa kun kotiutuminen pääsi kunnolla vauhtiin, lapsi alkoi tuntea tarvetta käsitellä omaa huostaanottoa ja siihen johtaneita asioita. Toisaalta, lapsen kotiutumisprosessi saattoi alkaa siten, että hän vaan alkoi spontaanisti kertoa huostaanoton kokemuksista ja sai sen kautta vapautua vähitellen menneisyyden taakasta. Avoimuus ja ylipäättään asioiden puheeksiotto ovat lapsen kotiutumiselle merkittäviä tekijöitä. Kun lapselle puhutaan avoimesti ja lapsen tasolta, hän alkaa tuntea kuuluvansa perheeseen. Lapsen huomioiminen, kuunteleminen, hänestä ja hänen elämästään kiinnostuminen, lisäävät perheeseen kuulumisen tunnetta.

Lasta eheyttävä kasvuympäristö on sellainen, jossa hänet hyväksytään omana itsenään ja jossa hän saa syliä, huomiota, rajoja ja rakkautta. (Arkimies 2008,18,22). Lapsen kokema turvallisuus näyttikin olevan oleellisin tekijä kotiutumisprosessissa. Turvallisuus tarkoittaa lapsen elämässä monia asioita. Siihen sisältyvät niin sijaisperheen tavalliset arkirutiinit kuin rento yhdessäolokin. Normaali arki antaa lapsen elämälle ennustettavuutta, joka taas luo turvalliset puitteet tasapainoiselle ja terveelle kehitykselle. Arjen keskellä lapsi kasvaa vähitellen perheeseen kuuluvaksi jäseneksi. Tuovilan (2008, 54–55) mukaan selkeä elämänrytmi ja tutut rutiinit muodostavat ajan kuluessa lapselle turvallisen ja terapeuttisen kasvualustan ja auttavat lasta kotiutumaan uuteen perheeseen.

Sijaissisarouden nähtiin olevan myös yksi avaintekijä kotiutumiselle. Jos perheessä on muitakin sijoitettuja lapsia, uuden lapsen nähtiin kotiutuvan nopeammin. Tämä tuli esiin yhdestä löytämästäni sijoitettujen lasten välisestä sijaissisarouutta käsitelleestä tutkimuksesta. (Häkkinen & Laine 2011,36.) On luonnollista, että lapset, jotka ovat tulleet perheeseen sijoitettuina ja usein samojen ongelmien takia, kokevat yhdenvertaisuutta ja saavat toisistaan tärkeän keskinäisen tukiverkon.

Sisarusten avulla opitaan jakamaan asioita ja ymmärtämään, mikä on oikeudenmukaista ja mikä ei. Sääntöjen oppiminen ja omat mielipiteet on helpompi opetella sisarusten kautta, kun vanhempien käskyjä kuuntelemalla. Sisarouden, myös sijaissisarouden, nähdään olevan usein pysyvä, joka ei katkea kuten ystävyssuhde. (Kaulio & Svennvig 2006, 8.)

Mielestäni sijaisperheeseen sijoitettujen lasten keskinäisestä sijaissisarouudesta olisikin aiheellista tehdä jatkotutkimuksia. Tutkimukset antaisivat arvokasta lisätietoa juuri tähän sijaissisarouden muotoon. Lukuisia tutkimuksia on tehty sijaisperheen biologisten lasten ja perheeseen sijoitettujen lasten sijaissisarouudesta, esimerkiksi Elian ja Timosen (2009) ja Niemisen (2010) opinnäytetyöt.

Sukulaissijoituksen koettiin olevan luonteva ja positiivinen tekijä kotiutumisessa. Lapsella on jo valmiina paljon tietoa uudesta kodista, joten tuttuun ja turvalliseen perheeseen nähtiinkin olevan vaivatonta kotiutua. Toisaalta sukulaissijoitus voi olla osin ahdistavakin. Läheisen ihmisen vaikeuksia ei ole niin helppo kohdata. Sijoitetun lapsen mukana voi siis tulla huoli myös hänen vanhemmistaan, joka taas voi-

daan nähdä vaikeuttavan arkea lapsen kanssa. Yksi haittapuoli mielestäni voi olla sekin, että lapsi ei välttämättä osaa omaksua sukulaiskotia uudeksi kodikseen. Hän voi ajatella olevansa siellä vaan vierailemassa. Tämä ei kylläkään tullut esille haastatteluissa.

Monet sijaisvanhemmat pitävät erittäin merkittävänä ja kotiutumiseen vaikuttavana tekijänä sitä, että suhteet lapsen syntymävanhempiin on kunnossa ja molemminpuolinen yhteistyö on toimivaa. (Laakso & Marjomaa 2010, 49). Yhteistyö onnistuu parhaiten siten, että biologinen vanhempi luovuttaa sijaisperheelle vanhemmuuden ja toimii itse niin sanottuna apuvanhempana. (Laurila 1993, 153). Sijoitettujen lasten ja biologisten vanhempien yhteydenpito on tärkeä, se ei ole uhka, vaan heidän välistä kiintymyssuhdettaan edistävä tekijä. (Valkonen 2008, 115). Kahden lapselle tärkeän kodin välinen sopusointu ja nimenomaan lapsen oma tasapaino kotien välillä, on tärkeä lapsen elämää tukeva ja kotiuttava tekijä, samoin kuin lapsen säännöllinen yhteydenpito ja tapaamiset biologiseen kotiin.

Haittatekijöistä ehkä suurimpana nähtiin olevan lapsen lojaalisuus vanhempiaan kohtaan. Se saattaa olla niin mittavaa, että se vaikuttavaa pitkälle lapsen kotiutumisprosessissa. Asia nähtiinkin niin, että ainoastaan silloin, kun molemmat perheet toimivat yhteistyössä lapsen parhaaksi, lapsi pystyy elämään sopusoinnussa ilman jännitteitä. Valkosen (2008,106) mukaan yksi vaativimmista sijaisvanhemmuuden tehtävistä on sijoitetun lapsen ja hänen biologisten vanhempiensa välisen suhteiden tukeminen ja ylläpitäminen.

Lapsi on lojaali vanhempiaan kohtaan ja pyrkii toimimaan heidän mielikseen, vaikka olisikin itse tyytyväinen sijaisperheeseensä. (Laakso & Marjomaa 2010, 51). Lapsella on usein myös ikävä biologisia vanhempiaan, joka voi vaikeuttaa lapsen sijaisperheeseen kotiutumista. Mielestäni jaetun vanhemmuuden tukeminen onkin oleellista kaikkien osapuolten kannalta katsottuna. Back-Kiianmaan & Hakkaraisen (2008,128) mukaan sijoitetun lapsen terveen minäkuvan kannalta on tärkeää, että hänelle annetaan oikeus rakastaa useampaa vanhempansa.

Lapsen ongelmat vaikeuttivat kotiutumista, ja ne nähtiinkin olevan myös sijaisvanhemmuuden yksi suurimmista haasteista. Kun ongelmista tiedetään etukäteen, niihin voidaan valmistautua, mutta jos ne tulevat yllätyksenä, niin kuin tutkimukses-

ta tuli ilmi, se aiheuttaa helposti pettymyksiä ja turhautumista. Back-Kiiänmaan & Hakkaraisen (2008,129) mukaan sijoitettujen lasten käyttäytyminen voi olla haasteellista traumaattisten kokemusten vuoksi. Traumamat ovat voineet aiheuttaa lapselle myös kehitysviiveitä. Tällöin sijaisvanhempien olisikin saatava lapsesta ja hänen taustoistaan syventävää tietoa osatakseen suhtautua ongelmiin oikealla tavalla. Sijaisvanhempi näkikin itsensä vaikeassa tilanteessa, kun sijaisvanhemmuuden motiivit velvoittivat häntä toimimaan lapsen parhaaksi, vaikka toisaalta omat voimavarat ja motivaatio olivat hukassa. Laurilan (1993,208) mukaan omaa jaksamistaan on tärkeää kuunnella, ja joskus on vain hyväksyttävä tehtävän ylivoimaisuus.

Joskus sijaisvanhemmuudesta saattaa olla vääränlaisia käsityksiä, myös pettymyksen tunteita. Uusi lapsi aiheuttaa monenlaisia tuntemuksia sijaisvanhemmassa. Sijaisvanhemmuus saatetaankin nähdä ruusuisempana, mitä se todellisuudessa on. Sijoitetut lapset ovat kuitenkin erityislapsia, joiden taustalla on usein hyvin repaleinen elämä, ja he tarvitsevat sijaisvanhemmiltaan runsaasti huomiota ja hoivaa. Sijoitettu lapsi muuttaa sijaisperheen arkikuvioita ja menee aikaa, ennen kuin se saadaan järjestettyä taas toimivaksi. Tällaiset asiat saattavat tulla sijaisvanhemmille ikävänä yllätyksenä.

Sijaisperheen elämä muuttuu avoimemmaksi. Perheen sosiaalinen verkosto laajenee, kun siihen tulevat mukaan niin sosiaalityöntekijöiden käynnit kuin sijoitetun lapsen vanhempien ja sukulaisten vierailut. Tämän kautta myös sijaisperheen vastuu ja huolenpito lisääntyvät. (Valkonen 2008, 106–107.)

Lohdullisena koettiin kuitenkin, että yleensä alkuvaikeuksien jälkeen sijaisvanhemmuus alkaa sujua ja tuntua hyvältä. Sijaislapsi ei välttämättä heti sijoituksen alussa olekaan kiinnostunut uusien vanhempiensa tunteista, vaan hän kokee rakautena erilaiset aineelliset edut, joita sijaisperhe hänelle tarjoaa. (Laurila 1993,162). Kaikkeen tarvitaan oma aikansa, kuten myös sijaisvanhemmuuden roolin kirkastumiseen ja sijoitetun lapsen uuteen perheeseen kotiutumiseen.

8. POHDINTA

Halusin saada selvyttä ja vahvistusta sijoitetun lapsen huostaanoton käsittelyyn liittyvistä asioista sekä kotiutumiskokemuksista. Nämä teemat tulivat työssäni mielestäni ymmärrettävästi esille. Tutkimuksesta saadut vastaukset tukivat ja täydensivät aikaisempia tutkimustuloksia. Vastaukset toivat esiin tärkeitä, sijaisperheeseen liittyviä tuntemuksia ja kokemuksia. Vaikka oman sijaisäitiyden kautta sekä sosionomipintojen myötä saanut runsaasti tietoa ja taitoa lastensuojelun eri näkökulmista, niin nämä haastattelut toivat arvokasta lisävalaistusta sijaisperheiden maailmasta.

Tutkimuksissa olikin nähtävissä monia eri syitä ja seurauksia, jotka vaikuttavat huostaan otetun lapsen kotiutumisprosessiin. Niihin mahtui niin iloisia kuin surullisia asioita, joita sijaisäidit toivatkin elävästi esille. Vaikka elin mukana haastattelutilanteissa, niin koin, että perhehoitajan ammatillinen näkökulma auttoi kohtaamaan esille tulleita kipeitä asioita.

Perhekeskeisyys ja lapsilähtöisyys ovat olennaisia piirteitä sijaisperheiden elämässä. Heiltä vaaditaan pitkäjänteistä, ammattimaista ja samalla välittävää otetta lapseen. Panin sen merkille näissä haastattelutilanteissakin, sillä niistä huokui lapsesta välittävän ihmisen ääni. Haastattelut olivat antoisia ja toimivat samalla molemminpuolisena vertaistukena. Ne antoivat arvokasta lisätietoa ja tukivat myös omia arvojani ja kasvatusmetodejani tässä haastavassa työkentässä. Toivon, että tutkimustuloksista olisi tukea ja hyötyä sijaisperheeksi aikoville, lastensuojelussa työskenteleville ja sitä tutkiville.

Kun pohdin tätä opinnäytetyötäni sosionomin (AMK) näkökulmasta, voin vain todeta, että lastensuojelu on vahvasti osa tätä päivää, ja se kertoo jotain lasten ja perheiden pahoinvoinnista. Kymmenen vuoden aikana lastensuojelun asiakasmäärät ovat kaksinkertaistuneet, ja kasvua on tapahtunut varsinkin murrosikäisten kohdalla. Monenlaiset ikävät tapahtumat voivat käynnistää lastensuojeluasiakkuuden, joka voi lopuksi johtaa huostaanottoon ja sijoitukseen.

Nykyään painotetaan, että perhehoito on lapsen ensisijainen sijoituspaikka. Sijaisäidin näkökulmasta katsottuna olen samoilla linjoilla. Turvallisen kodin ympäröimänä lapsi saa käyttäytyä kuin ikäisensä, ja hänellä on mahdollisuus normaaliin kasvuun ja kehitykseen. Sijaiskodissa työntekijät eivät juuri vaihdu, ja samat aikuiset ovat lapsen saatavilla vuorokauden ympäri. Se luo lapselle pysyvyyden ja kodin tunteen, jotka auttavat lasta eheytyämään, kotiutumaan ja löytämään vähitellen omaa identiteettiään. Mielestäni huostaan otetun lapsen kotiutumisessa ja kiintymyssuhteen luomisessa auttavatkin erityisesti tavallinen koti ja tasainen arki.

Toisaalta sijaisperheet saattavat kokea olevansa aika lailla omillaan, eivätkä välttämättä saa tarvitsemaansa tukea sosiaalityöntekijöiltä. Kuitenkin lasten ongelmien nähdään lisääntyvän ja aiheuttavan entistä enemmän haasteita sijaiskodeissa. Nyt kun sijaishuollon painopiste on siis siirtynyt yhä enemmän perhehoidolliseksi, sijaisvanhemmuuteen olisi tärkeä saada riittävästi ulkopuolista tukea ja opastusta sekä toimivat yhteistyökumppanit. Sijaiskodin resurssit eivät aina riitä huostaan otetun lapsen kasvattajaksi. Silloin lapselle on hyvä löytää sellainen kasvuympäristö, jossa hän saa tarvitsemaansa ammatillista apua ja tukea.

Mielestäni sijaishuollossa olennaisinta ei ole se, kasvaako sijoitettu lapsi sijaiskodissa, ammatillisessa perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa, sillä on merkitystä, että lapsen etu ja oikeudet voisivat toteutua parhaalla mahdollisella tavalla.

Lapset ovat elämänsä alkumetreillä menossa kohti aikuisuutta. Olemmepa sitten lapsen biologisia vanhempia, sijaisvanhempia tai sosiaalialan ammatti-ihmisiä, meidän tärkein tehtävämme on panostaa lastemme kaikkinaiseen hyvinvointiin niin, että he pystyvät ottamaan aikanaan vastuun elämästään ja olemassaolostaan.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aaltonen, M. Ojanen, T. Vihunen, T. & Vilen, M. 1999. Nuoren aika. Helsinki: WSOY
- Ahonen, A. Lyytinen, H, Lyytinen, P. Nurmi, J-E. Pulkkinen & L. Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Ahto, A. & Mikkola, P. 2000. Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13. Toinen painos. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Arki, arvot, elämä, etiikka 2010, Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan koulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta, Helsinki 2010.
- Arkimies, K. 2008. Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Gummerus Oy.
- Artaraz, K., Thurston, M. & Davies, S. 2007. Understanding family support provision within the context of prevention: a critical analysis of a local voluntary sector project. *Child and Family Social Work*. 12/2007, 306–315.
- Bäck-Kiianmaa, R. & Hakkarainen, P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Sijoita perheeseen – perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Toim. J. Ketola. Juva: PS-kustannus
- Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimessä. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Yliopistopaino
- Clark, G. 2008. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia pitkäaikaisessa sijaishoidossa. Teoksessa Becker-Weidman Arthut & Shell Deborah (toim.) *Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa*. Tampere PT-Kustannus, 216-235.
- Edelstein, S., Dorli, B. & Waterman, J. 2001. Helping foster parents cope with separation, loss and grief. *Child welfare* (70) 1, 5–24.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

- Hakkarainen, P., Kuukkanen, M. & Piispanen, H. 2012. Parasta perhehoitoa. Perhehoidon tietopaketti. Keuruun Laatumaino.
- Helminen, J. & Mikkola, M. 1994. Lastensuojelu. Helsinki: Karelactio.
- Hirsjärvi, S., Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hujala, A., Puonti, A. & Saarnio, T. 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi
- Häkkinen, J. & Laine, E. 2011. Lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä. Opin-
näytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala.
- Höger, I. 2001. Fosterfamiljens inre liv. Göteborg: Göteborgs universitet. Institu-
tionen för socialt arbete.
- Jokiaho, H. 2007. Elämäntapana sijaisvanhemmuus – sijaisäitien kokemuksia si-
jaisvanhemmuudesta ja perheen arjesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, kas-
vatustieteen laitos. Pro gradu. Saatavana:
[https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18353/URN_NBN_fi_jyu-
200801211074.pdf?sequence=1](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18353/URN_NBN_fi_jyu-200801211074.pdf?sequence=1).
- Kaulio P. & Svennvig H. 2006. Sisarus, rakkautta, vihaa, kateutta. Hämeenlinna:
Minerva Kustannus Oy.
- Kemppainen M. & Laaksonen S. 2005. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoi-
don laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskus-
liitto ry.
- Koisti-Auer, A. 2008. Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili. Jyväskylä: Pesäpuu Ry.
- Korhonen, J. 2008. Tarinani lastensuojelun asiakkaana, sosiaalialan ammattilaise-
na ja äitinä. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Per-
hehoitoa vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 15-28.
- Kronqvist E-L. & Pulkkinen M-L. 2007. Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen.
Helsinki: Wsoy oppimateriaalit Oy.
- Laakso M. & Marjomaa P. 2010. Terveisiä täältä perheestä! Lasten, sijaisvanhem-
pien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuo-
jelun perhehoitoon. Jyväskylä: Pelastakaa Lapset ry.
- Laaksonen, S. 2004. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa:
Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki:
Tammi, 261 –262.

- Laisi, N. 2004. Sukulaisista sijaisvanhempia - Sosiaalityöntekijöiden näkökulma sukulaissijoituksiin. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaa-instituutti. Sosiaalialan koulutusohjelma. Täydentävä aikuiskoulutus. Opinnäytetyö. Saatavana: <http://www.uudenmaansijauskotiyhdistys.org/arkisto/sukulaissijoitus.pdf>
- Lapsi syntyy uuteen perheeseen. Teoksessa Kirsikka Arkimies (toim.) Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Gummerus Oy.
- Laurila A. 1993. Lainaksi annettu lapsi. Jyväskylä: Gummerus
- Laurila, A. 1999. Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuis-tuneentytön identiteetti, minäkäsitys ja äitirepresentaatio. Akateeminen Väitös-kirja. Tampereen yliopisto, psykologian laitos. Vammalan kirjapaino Oy.
- Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. [Verkkolähde]. [Viitattu 4.1.2014].
va-
na: <http://www.sosiaaliportti.fi/fifi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/>
- L.12.2.2010/88. Lastensuojelulaki.
- L.13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- L. 3.4.1992/ 312. Perhehoitajalaki.
- L.17.9.1982/710. Sosiaalihuoltolaki.
- Lämsä, A-L. 2009. Mun on paha olla - Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin Jyväskylä: PS- kustannus.
- Metsämuuronen, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia- sarja 4.2.korjattu painos, International Methelp Ky, Viro
- Mäkelä, I. 2009. Tilaa kotona ja sydämessä. Perhesijoitus kiintymyssuhteiden ja korjaavien kokemusten näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopisto-keskus Chydenius. Sosiaalityö. Pro gradu- tutkielma. Saatavana: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18353/URN_NBN_fi_jyu-200801211074.pdf?sequence=1.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Määttä, K. 2007. Helposti särkyvää - nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus.
- Niemelä, P. Siltala, A. & Tamminen, T. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.

- Niemelä, H. 2005. Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä lapsi olisi oma lapseni? Teoksessa: Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (Toim.) Oljista, riisuista vai tiilestä? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Niskanen, M. 2007. Lapsella on oikeus lapsuuteen. Lapsen oikeudet ratkaisevat. Helsingin Diakonissalaitos. Viesti (5), 7-8. [Verkkolähde].[Viitattu 2.1.2014]. Saatavana: <http://www.vanhemmat.net/jmedia/Hehku.pdf>
- Nuorten ystävät-huomista varten.Artikkeli Sijaisvanhempien rekrytointikampanja Ajoissa kotiin. 03.09.2012.[Verkkolähde].[Viitattu 9.1. 2014]. Saatavana: https://www.nuortenystavat.fi/index.php?id=3829&news_id=203
- Parker J. & Stimpson J. 2004. Sisaruussuhteet, kilpailua ja rakkautta. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava. Englannin kielinen alkuteos: Sibling Rivalry, Sibling Love. What every brother and sister needs their parents to know.
- Rautio, P. 2004. ”Kyllä se varmaan silleen välittää...”: kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Lapin yliopisto: Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatinkoulutus. Lapsi- ja nuorisososiaalityö. Lisensiaatintyö.
- Rusanen E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Oy Finn Lectura Ab.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOY pro Oy
- Räty, Tapio 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita
- Saarinen, S. 2006. Arjen ammattilaiset - Sijaisvanhemmuus työnä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityö. Pro gradu-tutkielma. Saatavana: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11537/URN_NBN_fi_jyu-2006532.pdf?sequence=1
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2001. Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 146–173.
- Suomen Unicef ry. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.10.2013]. Saatavana: https://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus.
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY Pro Oy

- Tilastoraportti 30/2013, 25.11.2013. Suomen virallinen tilasto. Lastensuojelu. THL. [Verkkolähde]. [Viitattu 31.1.2014]. Saatavana: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/lastensuojelu
- Tuomi J. 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi
- Tuomi J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi
- Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin: Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–76.
- Valkonen, L. 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempi-suhteet. Helsinki: Stakes.
- Valkonen, L. 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 99-120.
- Välivaara, Christine 2008. Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 77 – 98.

LIITTEET

Liite 1 Haastattelukysymykset

Liite1.

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Miten sijaiskodissa on käsitelty ja käsitellään huostaanottoa?

- Oliko huostaanotto tahdonvastainen?
- Millainen oli sinun ja lapsen ensitapaaminen?
- Puhutteko huostaanottoasioista avoimesti?
- Haluaako lapsi muistella huostaanotto tapahtumia?
- Pystyykö lapsi keskustelemaan huostaanotosta?
- Millä tavalla olet saanut lapsen avautumaan asioistaan?
- Ottaako lapsi itse puheeksi huostaanottoon liittyviä asioita?
- Tarvitsitteko ulkopuolista apua huostaanottokeskustelujen aikaansaamiseksi?
- Miten huostaanottokokemus on mielestäsi vaikuttanut lapsen elämään?

2. Mitkä tekijät ovat mielestäsi helpottaneet ja mitkä taas hankaloittaneet sijoitetun lapsen kotiutumisprosessia?

- Minkä ikäisenä lapsi tuli kotiinne? Minkä ikäinen hän on nyt?
- Oliko lapsen kotiinne sopeutuminen ongelmallista?
- Mitä ne ongelmat mahdollisesti olivat?

- Onko lapsi kertonut, mitkä asiat hänen itsensä mielestä ovat auttaneet häntä kotiutumisessa?
- Oletko itse pannut merkille, mitkä voisivat olla kotiutumisen ”avaimet”?
- Mitkä asiat ovat mielestäsi vaikeuttaneet lapsen kotiutumista?
- Mistä sen huomaa, että lapsi on alkanut kotiutua perheeseen?
- Jos kodissanne on muita sijoitettuja lapsia, ovatko samat kotiuttamistekijät auttaneet heitä jokaista?